

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ДУ «ІНСТИТУТ РЕГІОНАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ІМЕНІ М.І. ДОЛІШНЬОГО НАН УКРАЇНИ»**

КУЦАБ-БОНК КАТАЖИНА

УДК 332.122.54 : 339.92

**КОНВЕРГЕНЦІЯ У СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ
ПРОСТОРІ ТРАНСКОРДОННОГО РЕГІОНУ
В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ**

Спеціальність 08.00.05 – розвиток продуктивних сил
і регіональна економіка

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Львів –2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України».

Науковий консультант: доктор економічних наук, доцент
Борщевський Віктор Валентинович,
ДУ «Інститут регіональних досліджень імені
М. І. Долішнього НАН України»,
завідувач відділу розвитку територіальних громад і
трансграничного співробітництва.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Мальський Маркіян Зіновійович,
Львівський національний університет імені Івана Франка
Міністерства освіти і науки України,
декан факультету міжнародних відносин;

доктор економічних наук, професор
Павліха Наталія Володимирівна,
Східноєвропейський національний університет імені Лесі
Українки Міністерства освіти і науки України,
завідувач кафедри міжнародних економічних відносин та
управління проектами;

доктор економічних наук, доцент
Гоблик Володимир Васильович,
Мукачівський державний університет Міністерства
освіти і науки України, перший проректор.

Захист відбудеться «29» травня 2017 р. в 11.00 год. на засіданні спеціалізованої
вченої ради Д 35.154.01 в ДУ «Інститут регіональних досліджень імені
М. І. Долішнього НАН України» за адресою: 79026, м. Львів, вул. Козельницька, 4.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці ДУ «Інститут регіональних
досліджень імені М. І. Долішнього НАН України» за адресою: 79026, м. Львів, вул.
Козельницька, 4 та на сайті: www://ird.gov.ua.

Автореферат розісланий «28» квітня 2017 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук

П.В. Жук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Транскордонне співробітництво виступає невід'ємною складовою європейської інтеграції України. Його розвиток впливає на якість життя та ефективність функціонування економіки у прикордонних регіонах України, передусім у тих, які межують з країнами-членами ЄС. Водночас, завдяки транскордонному співробітництву відбувається нівелювання бар'єрних функцій кордону, а відтак і вирівнювання якості життя та стандартів ведення бізнесу по різні його боки. Це дозволяє стверджувати, що одним із критеріїв ефективності транскордонного співробітництва є спроможність сусідніх прикордонних регіонів України та країн-членів ЄС досягати конвергенції.

Досліджуючи феномен транскордонної конвергенції між Україною та ЄС, необхідно акцентувати першочергову увагу на багатоаспектності цього явища. Вказані конвергентні процеси розгортаються у кількох взаємопов'язаних площинах: фінансово-економічній, соціально-демографічній, інституційно-організаційній та структурно-секторальній. Крім того, глибина транскордонної конвергенції визначається низкою чинників, які по різному виявляють себе в залежності від актуальних викликів європейської інтеграції.

В сучасних соціально-економічних умовах основні проблеми поширення конвергенції у транскордонному просторі між Україною та ЄС пов'язані з посиленням безпекових викликів європейської інтеграції, неефективністю функціонування значної кількості транскордонних інституцій, поширеністю іллегальних форм транскордонної економічної активності, а також знеціненням української валюти та пов'язаним із ним падінням соціальних стандартів життя населення, зокрема у суміжних з ЄС регіонах держави.

Проблеми транскордонної конвергенції в умовах наближення України до ЄС є предметом дослідження багатьох українських дослідників. У цьому сенсі слід відмітити публікації І. Артьомова, С. Архіреєва, І. Бабець, В. Борщевського, В. Гоблика, І. Журби, В. Засадко, Л. Корольчук, М. Мальського, Є. Матвєєва, І. Михасюка, Ю. Мігущенко, Н. Мікули, А. Мокія, Н. Павліхи, Н. Петрової, Х. Притули, А. Сишука, Ю. Стадницького, А. Стельмашука, І. Студеннікова, І. Тимечко, В. Чужикова та інших дослідників.

Серед закордонних дослідників цієї проблематики доцільно відзначити Й. Андреасіка, Р. Барроу, М. Вожняка, К. Глуценко, Б. Кавалка, К. Коверінга, Г. Слосажа, Р. Федана та ін.

Водночас нинішній етап європейської інтеграції України вимагає посилення уваги до актуальних проблем конвергенції в межах транскордонних регіонів, які об'єднують сусідні прикордонні території України та країн-членів ЄС. Передусім це стосується дослідження передумов та чинників оптимізації транскордонних взаємодій на основі підвищення ефективності функціонування інституційного механізму розвитку транскордонних ринків, викорінення іллегальних форм транскордонної економічної активності, а також формування якісного соціального капіталу в транскордонних регіонах, локалізованих у межах соціально-економічного простору між Україною та ЄС.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконувалась відповідно до науково-дослідних тем ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І.Долішнього НАН України»: «Методологічні основи та напрями реформування адміністративно-територіального устрою України» (номер державної реєстрації 0114U004401), де автором сформульовано пропозиції щодо пріоритетних напрямів використання досвіду Польщі у реформуванні адміністративно-територіального устрою України з метою поглиблення конвергентних процесів в українсько-польському транскордонному регіоні; «Трансформація економічного середовища прикордонних територій в рамках дії Угоди про асоціацію між Україною та ЄС» (номер державної реєстрації 0116U004037), у якій автором досліджено характер інституційного впливу європейської інтеграції на трансформацію економічного середовища прикордонних територій у контексті стимулювання транскордонної конвергенції між Україною та ЄС, а також Регіонального філіалу Національного інституту стратегічних досліджень в м. Львові «Інструменти забезпечення економічної безпеки України в умовах зовнішньої агресії» (номер державної реєстрації 0116U001475), де автором сформульовані пропозиції щодо нівелювання інституційних дисфункцій, які обмежують потенціал транскордонної конвергенції та європейської інтеграції України, посилюючи загрози її економічній безпеці в умовах зовнішньої агресії.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є виявлення закономірностей і розробка теоретико-методологічних засад поширення транскордонної конвергенції в умовах європейської інтеграції, а також розробка практичних рекомендацій, спрямованих на зближення рівнів соціально-економічного розвитку суміжних прикордонних регіонів України та країн-членів ЄС.

Для досягнення поставленої мети в роботі передбачено виконати такі завдання:

- розробити теоретико-методологічні та прикладні засади дослідження конвергенції в соціально-економічному просторі транскордонного регіону та сформулювати відповідний понятійно-термінологічний апарат;
- систематизувати показники, які відображають рівень соціально-економічної конвергенції сусідніх регіонів різних держав у процесі поглиблення транскордонного співробітництва, зумовленого європейською інтеграцією;
- окреслити основні чинники стимулювання транскордонної конвергенції та механізми її поширення, а також визначити бар'єри, які блокують розвиток конвергентних процесів у транскордонному просторі між Україною та ЄС;
- провести аналіз інституційного середовища транскордонної конвергенції регіонів в умовах європейської інтеграції;
- виявити тенденції поширення соціально-економічної конвергенції в межах транскордонного регіону, який об'єднує сусідні прикордонні території України та країн-членів ЄС;
- здійснити моделювання процесів соціально-економічної конвергенції у межах транскордонного регіону, до складу якого входять сусідні прикордонні території України та однієї з країн-членів ЄС;

- дослідити вплив ефективності функціонування транскордонних ринків на поширення конвергенції в соціально-економічному просторі транскордонного регіону;
- визначити потенціал поширення конвергенції у соціально-економічному просторі транскордонного регіону між Україною та ЄС в умовах поглиблення європейської інтеграції;
- виявити взаємозв'язки та взаємний вплив між конвергенцією в соціально-економічному просторі транскордонного регіону та конкурентоспроможністю прикордонних територій, які входять до його складу;
- окреслити пріоритетні напрями стимулювання конвергенції у соціально-економічному просторі транскордонного регіону між Україною та ЄС на сучасному етапі європейської інтеграції;
- сформулювати пропозиції щодо розвитку транскордонного співробітництва у межах транскордонного регіону, який охоплює сусідні прикордонні території України та країн-членів ЄС, зокрема шляхом поширення в його межах конвергентних процесів.

Об'єкт дослідження – процеси конвергенції в соціально-економічному просторі транскордонного регіону.

Предмет дослідження – особливості та механізми конвергенції у соціально-економічному просторі українсько-польського транскордонного регіону в умовах європейської інтеграції.

Методи дослідження. Науково-методологічну базу дисертаційної роботи складають фундаментальні положення економічної теорії, регіональної економіки, включаючи методологічні засади транскордонного співробітництва, інституціоналізму, а також принципи наукової об'єктивності та неупередженості при аналізі економічних процесів і явищ. При виконанні дисертаційного дослідження застосовувалися сучасні наукові методи: монографічний – для формування наукового інструментарію дослідження та розробки понятійного апарату; порівнянь – для виявлення характерних особливостей соціально-економічного розвитку сусідніх прикордонних регіонів України та країн-членів ЄС, зокрема Польщі; соціологічних досліджень – для визначення особливостей інституційного впливу європейської інтеграції на транскордонну конвергенцію регіонів; аналізу та синтезу – для аналізу тенденцій, форм і механізмів поширення транскордонної конвергенції в умовах європейської інтеграції України; економетричного моделювання – для виявлення потенціалу соціально-економічної конвергенції в українсько-польському транскордонному регіоні; графічної візуалізації – для наочного представлення результатів дослідження; наукових узагальнень – для формулювання висновків і розробки рекомендацій для органів державної влади і місцевого самоврядування прикордонних регіонів України та сусідніх із нею країн-членів ЄС, зокрема Польщі.

Інформаційною базою дослідження слугували законодавчі та нормативно-правові акти України та країн-членів ЄС з питань транскордонного співробітництва, європейської інтеграції, регіонального розвитку, місцевого самоврядування; офіційні дані Державних статистичних відомств України та Польщі, статистична інформація органів влади та місцевого самоврядування сусідніх прикордонних регіонів України та Польщі; наукові праці провідних українських і закордонних

вчених; результати соціологічних досліджень; інформація спеціалізованих сайтів мережі «Інтернет», публікації у засобах масової інформації.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розвитку теоретико-методологічних засад дослідження конвергенції у соціально-економічному просторі транскордонного регіону та розробці практичних рекомендацій щодо механізмів її поширення в українсько-польському транскордонному регіоні. В процесі проведення дослідження отримано такі нові результати:

вперше

- визначено сутність поняття «інституційна пастка транскордонної дивергенції», що трактується як квазі-ефективний самовідтворювальний інститут, який спричиняє різноприскорений розвиток сусідніх прикордонних територій України та країн-членів ЄС та еволюціонує на основі ефектів координації, сполучення та культурної інерції.

- запропоновано механізм нівелювання інституційної пастки транскордонної дивергенції, який через розбудову сучасних транскордонних інституцій, диверсифікацію транскордонних ринків, удосконалення інформаційно-аналітичної підтримки учасників транскордонного співробітництва та модернізацію інфраструктури транскордонного бізнесу забезпечуватиме зближення рівнів соціально-економічного розвитку територій по різні боки кордону;

- запропоновано систему кількісних та якісних показників соціально-економічної конвергенції в умовах розвитку транскордонного регіону, яка забезпечує комплексність оцінювання процесів зближення сусідніх прикордонних регіонів різних держав у соціальному та економічному вимірах, а також враховує характер впливу європейської інтеграції на динаміку конвергентних змін;

- ідентифіковано важелі стимулювання транскордонної конвергенції (трансфер технологій, трудова міграція, розвиток транспортно-логістичної інфраструктури, модернізація прикордонної інфраструктури, зближення адміністративно-управлінських механізмів по різні боки кордону) та її ключові бар'єри (аксіологічні розбіжності, міграційну кризу та зміцнення кордонів, диференціацію в якості людського та соціального капіталу, наявні інституційні дисфункції та обмеження). Це дозволило виявити основні резерви посилення конвергенції в українсько-польському транскордонному регіоні;

удосконалено

- методичний інструментарій моделювання процесів конвергенції у соціально-економічному просторі транскордонного регіону шляхом розробки моделей β -конвергенції та парної структурно-економічної конвергенції для українсько-польського транскордонного регіону, який на відміну від наявних, розширює оціночну площину досліджуваних процесів та підвищує рівень обґрунтованості вибору пріоритетних напрямів нарощування потенціалу транскордонної конвергенції;

- теоретичні основи дослідження конвергентних процесів у соціально-економічному просторі транскордонного регіону, шляхом розробки моделі впливу транскордонних ринків на економічну, технологічну, соціальну і демографічну інтеграцію сусідніх прикордонних територій України та країн-членів ЄС.

Розроблена модель слугувала підставою для формулювання пропозицій щодо застосування пріоритетних фінансово-інвестиційних важелів та механізмів конвергенції в процесі розвитку українсько-польського транскордонного регіону;

- класифікацію чинників стимулювання транскордонної конвергенції на основі їх групування за критеріями просторового поширення, функціонального походження та цільової орієнтації, яка сприяла виділенню пріоритетних напрямів розбудови сучасних транскордонних інституцій, зокрема транскордонних кластерів, європейських об'єднань транскордонного співробітництва, транскордонних технологічних і наукових парків тощо;

набуло подальшого розвитку

- обґрунтування концептуальних засад формування механізмів економічної конвергенції шляхом здійснення періодизації теоретичних підходів до дослідження цього явища та виокремлення трьох основних хвиль поширення теорії економічної конвергенції: технократичної, трансформаційної та євроінтеграційної. Це дозволило розширити предметно-змістове наповнення теорії регіонального розвитку і транскордонного співробітництва відповідними науковими положеннями;

- методичний підхід до оцінювання потенціалу соціально-економічної конвергенції у транскордонному регіоні, який на відміну від наявних, ґрунтується на врахуванні сили взаємного гравітаційного тяжіння між економіками сусідніх прикордонних адміністративно-територіальних одиниць, які формують транскордонний регіон;

- методичний інструментарій дослідження неформальних інститутів, які здійснюють вплив на поширення конвергентних процесів у соціально-економічному просторі транскордонного регіону, шляхом виділення п'яти основних груп неформальних інститутів відповідно до їх ролі у розвитку транскордонної конвергенції: інститути-замінники, інститути-коректори, інститути-паразити, інститути-маніпулятори та інститути-рудименти. Запропонований підхід сприяв виявленню сили та особливостей впливу кожної із них на розвиток конвергенції в українсько-польському транскордонному регіоні.

- пріоритетні напрями впровадження основних елементів «економіки знань» у соціально-економічному просторі транскордонного регіону у контексті стимулювання транскордонної конвергенції: дематеріалізація виробництва, активізація транскордонного обміну знаннями і культурна інтеграція, формування транскордонної інноваційної економіки, інтелектуалізація та інформатизація транскордонних ринкових взаємодій та інституціоналізація конкурентного механізму функціонування транскордонних ринків.

- пропозиції щодо імплементації механізмів стратегічного управління транскордонним регіоном, які, на відміну від наявних, передбачають розгляд його як єдиного об'єкту управління та формування спільних стратегій розвитку для всіх прикордонних територій, що входять до його складу, а також засобів їх реалізації. Розробка та реалізація таких стратегій забезпечуватиме системне поширення конвергентних процесів у межах транскордонного регіону.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці рекомендацій та обґрунтуванні прикладних положень щодо пріоритетів поширення конвергенції в

соціально-економічному просторі транскордонного регіону та впровадження їх у практику управлінської діяльності органів державного управління та місцевого самоврядування по різні боки кордону в умовах поглиблення європейської інтеграції. Зокрема, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, використані: відділом забезпечення зв'язків Президента України з Кабінетом Міністрів України Адміністрації Президента України при підготовці пропозицій до проекту Постанови КМУ «Про затвердження Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2016-2020 роки» (довідка № 53 від 17 лютого 2017 р.); департаментом економічного розвитку та регуляторної політики Секретаріату Кабінету Міністрів України при формуванні проекту середньострокового плану пріоритетних дій Уряду до 2020 року (довідка № 71 від 1 березня 2017 р.); департаментом економічної політики Львівської обласної державної адміністрації при розробці Стратегії розвитку Львівської області до 2020 року (довідка № 1-11-256 від 31 січня 2017 р.); департаментом міжнародної технічної допомоги та міжнародного співробітництва Львівської обласної державної адміністрації при реалізації заходів з активізації транскордонного співробітництва між Львівською областю та сусідніми прикордонними воєводствами Польщі (довідка № 588 від 26 квітня 2017 р.); Львівською торгово-промисловою палатою при роботі з підприємствами-експортерами, які працюють на транскордонних ринках (довідка № 19-08-5/1613 від 22 грудня 2016 р.); Агенцією місцевого економічного розвитку Яворівщини у процесі реалізації проекту «Міжсекторний діалог як інструмент формування спроможних громад та впровадження ефективного територіального управління» (довідка № 65 від 23 грудня 2016 року); Магістром м. Ярослав (Республіка Польща) при налагодженні співпраці в межах Карпатського євро регіону (довідка від 3 квітня 2017 р.); Старостом Ярославського повіту (Республіка Польща) у процесі налагодження локального партнерства з метою розвитку транскордонного співробітництва (довідка від 3 квітня 2017 р.).

Низку науково-методичних напрацювань автора було впроваджено в навчальний процес Державної техніко-економічної школи імені Броніслава Маркєвича в м. Ярославі (Польща) при викладанні навчальних дисциплін: «Мікроекономіка», «Макроекономіка», «Кількісні та якісні засоби та методи досліджень у суспільних науках», «Основи економіки та підприємництва», «Маркетинг та управління» (довідка № 96 від 24 квітня 2017 р.).

Особистий внесок здобувача. Наукові результати, положення та розробки, викладені в дисертаційній роботі, отримані автором особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використано лише ті положення, ідеї та висновки, які є результатом особистих напрацювань здобувача.

Апробація дисертаційної роботи. Основні ідеї, положення та пропозиції, що містяться в дисертації, пройшли апробацію на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, семінарах і круглих столах, зокрема: Міжнародній науково-практичній конференції «Територіальний розвиток і регіональна політика: сучасний стан та орієнтири подальших реформ» (смт. Свитязь, 2016 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Регіональні проблеми розвитку територіальних систем: теорія, практика, перспективи» (м. Ужгород, 2016 р.); Міжнародній науково-практичній конференції

«Глобалізаційні процеси в розвитку національних економік» (м. Львів, 2016 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Соціально-економічний потенціал транскордонного співробітництва» (м. Львів, 2016 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Транскордонне співробітництво: ключові ідеї та перспективи» (м. Чернівці, 2016 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Мега-тренди світового розвитку та економічні перспективи України» (м. Київ, 2016 р.); Міжнародній науковій конференції «Європа у контексті загроз сучасного світу» (с. Башня Дольна, Польща, 2016 р.); Міжнародній науковій конференції «Розумний і сталий розвиток: виклики для економічної теорії та практики господарювання» (м. Супрашль, Польща, 2016 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми наукового й освітнього простору в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів» (м. Мукачево, 2015 р.); Міжнародній науковій конференції «Активність суб'єктів господарювання в мінливих економічних умовах» (м. Ярослав, Польща, 2015 р.); II Міжнародній науково-практичній конференції «Регіональна політика в Україні: сучасний стан та шляхи активізації» (м. Львів, 2014 р.); Міжнародній науковій конференції «Сектор малих і середніх підприємств у країнах Надбужжя» (м. Сувалки, Польща, 2014 р.); Міжнародній науковій конференції «Соціально-економічні, політичні, культурні та релігійні проблеми в польських, словацьких та українських дослідженнях з урахуванням погляду Ярослава та його міст-партнерів» (м. Ярослав, Польща, 2014 р.); науково-практичному семінарі «Перспективи та ризики реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади у Яворівському районі» (м. Яворів, 2015 р.); науково-практичному семінарі «Сучасні підходи до організації бюджетного процесу на місцевому рівні» (м. Львів, 2014 р.); міжнародному круглому столі «Транскордонне співробітництво України: реалії, перспективи розвитку та завдання економічної науки» (м. Львів, 2016 р.); круглому столі «Просторовий розвиток регіону: проблеми стратегічного планування та метрополізації» (м. Львів, 2014 р.); круглому столі «Організаційно-економічні механізми та засоби нарощування і ефективного використання потенціалу розвитку прикордонних територій західних регіонів України» (м. Львів, 2014 р.).

Публікації. Основний зміст роботи представлено у 37 наукових працях (17 – одноосібних), у яких автору особисто належить 48,2 друк. арк., із них: 5 монографій (3 одноосібних); 21 стаття у наукових фахових виданнях України, у тому числі 9 із них у виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз; 4 статті в наукових періодичних виданнях інших держав; 5 тез доповідей на наукових конференціях і 2 публікації в інших виданнях.

Обсяг і структура дисертаційної роботи. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертації 412 сторінок комп'ютерного тексту, в тому числі 361 сторінка основного тексту. Робота містить 30 таблиць, 38 рисунків та 9 додатків. Список використаних джерел із 232 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність дослідження, розкрито її взаємозв'язок з науковими програмами і темами, сформульовано мету та завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, наукову новизну та одержані результати, а також їх апробацію та практичне значення.

Перший розділ «**Теоретико-методологічні засади соціально-економічної конвергенції регіонів у контексті європейської інтеграції**» присвячений дослідженню еволюції теорії конвергенції та окресленню її основних постулатів у транскордонному вимірі європейської інтеграції.

Доведено, що теорія конвергенції послідовно пройшла низку етапів свого розвитку, поступово поширюючись на сферу регіональної економіки, включаючи транскордонне співробітництво регіонів. Цьому сприяло усвідомлення взаємозалежності інформаційних механізмів, що діють у світовій економіці, завдяки яким стираються існуючі відмінності у специфіці та характері розвитку соціально-економічних систем сусідніх прикордонних регіонів різних держав.

Основні постулати теорії конвергенції, дотичні до проблематики міжрегіонального і транскордонного співробітництва, в добу глобалізації найповніше розкриваються у рамках неокласичної теорії та теорії ендегенного зростання. При цьому дослідниками виокремлюються умовна, абсолютна та клубна конвергенція.

Теорія умовної конвергенції базується на неокласичній гіпотезі Барро і Сала-і-Мартіна про те, що основною тенденцією довгострокового розвитку є наближення темпів зростання ВВП чи ВРП на душу населення до певного стаціонарного стану. При цьому наявність умовної конвергенції обумовлюється близькістю структурних характеристик сусідніх прикордонних регіонів різних держав, включаючи рівень їх інвестиційної активності, характер розвитку технологій, пріоритети економічної політики тощо.

Ключовою ланкою теорії абсолютної конвергенції, адаптованої до специфіки транскордонного співробітництва, виступає гіпотеза, згідно якої, структурні розходження в міжрегіональному співробітництві не мають вирішального значення. Відтак, поступове зменшення диференціації темпів економічного зростання по різні боки кордону має місце для всіх учасників транскордонних взаємодій. При цьому виділяються два типи абсолютної конвергенції: β -конвергенція та δ -конвергенція. Перша з них означає, що бідніші регіони розвиваються вищими темпами, порівняно з їх багатшими сусідами, а це відображається на зближенні темпів економічного зростання по різні боки кордону. Натомість δ -конвергенція визначається поступовим зменшенням рівня абсолютної диференціації досліджуваних параметрів економічного розвитку в межах відповідних транскордонних регіонів.

Основні показники, які відображають рівень транскордонної конвергенції регіонів в умовах поглиблення економічного співробітництва, поділяються на три групи: 1) інтегровані (валовий регіональний продукт і валовий регіональний

продукт у розрахунку на одну особу, рівень доходів населення, обсяг зовнішньої торгівлі тощо); 2) часткові (рівень безробіття, рівень трудової міграції, обсяг капіталовкладень, обсяг залучених прямих іноземних інвестицій, рівень підприємницької активності тощо); 3) структурні (структура ВРП та зовнішньої торгівлі, структура капітальних та прямих іноземних інвестицій, структура зайнятості тощо).

Доведено, що для дослідження конвергенції у межах транскордонних регіонів показник валового регіонального продукту в розрахунку на одну особу може доповнюватися показником інтеграційного потенціалу. Цей показник, беручи за основу обсяги валового регіонального продукту по різні боки кордону, враховує також специфіку функціонування сфери транскордонного товарообігу. Зокрема, він включає додатковий коефіцієнт виправлення «ф», який дозволяє коректувати розрахунки відповідно до рівня наявних трансакційних витрат, зумовлених обсягом тіньових операцій, особливостями перетину кордону, характером регуляторної політики в межах суміжних прикордонних територій сусідніх держав, інвестиційним кліматом тощо.

Відповідний показник розраховується за аналогією з індексом економічної гравітації і передбачає визначення добутку валового внутрішнього продукту кожного з досліджуваних прикордонних регіонів. Отримана величина ділиться на квадрат відстані між центрами вказаних регіонів. При цьому центром регіону може вважатися як його адміністративний центр, так і центр ділової активності або просторово-географічний центр (особливо у разі, коли обидва попередні центри знаходяться на значній відстані один від одного і не є приблизно рівновіддаленими від зовнішніх меж регіону).

На завершальному етапі вводиться коефіцієнт виправлення, який враховує специфіку міжрегіонального співробітництва у межах відповідного транскордонного регіону (довжину спільного кордону та кількість наявних пунктів пропуску, їх статус і рівень модернізованості, простоту перетину кордону, величину трансакційних витрат, зумовлених поширенням іллегальних форм економічної активності та іншими інституційними дисфункціями тощо). Цей коефіцієнт відображає або негативний вплив на величину інтеграційного потенціалу (якщо він менший з одиницю), або позитивний (у разі, коли його величина перевищує одиницю).

Добуток валового регіонального продукту кожного з регіонів, які формують спільний транскордонний регіон, поділений на квадрат відстані між їх адміністративними, діловими або географічними центрами та помножений на коефіцієнт виправлення відображає інтеграційний потенціал у відповідному транскордонному регіоні, оскільки демонструє потенційні можливості його економіки розвиватися на основі інтеграції між його окремими складовими у процесі активізації транскордонного співробітництва.

Разом із кількісними показниками для повнішого відображення усього спектру тенденцій, пов'язаних із посиленням міжрегіональної конвергенції в умовах

поглиблення транскордонного співробітництва, доцільно також використовувати й інші індикатори транскордонної конвергенції регіонів.

Передусім це стосується низки якісних показників, які можуть застосовуватись для оцінювання рівня конвергенції економік різних регіонів як у транскордонному вимірі, так і в ширшому контексті міжрегіональних порівнянь. До таких показників належать:

- якість людського капіталу на регіональному рівні;
- якість соціального капіталу в регіоні;
- рівень інноваційного розвитку економіки регіону;
- адміністративно-управлінський потенціал регіону;
- інвестиційний клімат регіону;
- розвиненість міжсекторного партнерства у межах регіону;
- якість інституційного середовища на регіональному рівні.

Загалом всі описані кількісні та якісні показники, що відображають рівень соціально-економічної конвергенції в межах окремих транскордонних регіонів, згруповано в роботі за декількома основними напрямками (табл. 1).

Визначальну роль серед показників, які відображають рівень соціально-економічної конвергенції у межах транскордонних регіонів на сучасному етапі європейської інтеграції, відіграють: економічна активність господарюючих суб'єктів, рівень інноваційного розвитку економіки, якість інституційного середовища, якість життя населення, а також якість людського і соціального капіталу.

Встановлено, що основними напрямками транскордонної конвергенції регіонів у руслі політики європейської інтеграції в сучасних соціально-економічних умовах виступають:

- вирівнювання показників економічного та соціального розвитку прикордонних регіонів ЄС та сусідніх із ними адміністративно-територіальних одиниць держав, які не є членами цього об'єднання, на основі узгодження стратегій і секторальних програм регіонального розвитку;
- формування сприятливого інвестиційного клімату, ґрунтованого на використанні переваг міжнародного поділу праці у межах транскордонного простору на зовнішніх кордонах ЄС (передусім на основі підвищення ефективності використання потенціалу трудової міграції, створення сучасних транскордонних кластерів і транспортно-логістичних центрів);
- використання переваг, що відкриваються у зв'язку з лібералізацією торговельного та візового режимів між ЄС та сусідніми країнами, які є претендентами на членство;
- активізація зовнішньоекономічної діяльності в межах транскордонного співробітництва через реалізацію спільних інвестиційних проектів у пріоритетних сферах економічної діяльності.

Таблиця 1

Система показників рівня соціально-економічної конвергенції у транскордонному регіоні

Показник	Загальна характеристика	Пріоритетний аспект конвергенції	Особливості застосування
<i>Кількісні показники</i>			
Демографічні показники	Чисельність населення, його вікова структура, рівень міграції	Зближення регіонів на основі вирівнювання чисельності та структури населення	Вивчення демографічного аспекту конвергенції регіонів
Економічна активність	Рівень зайнятості та безробіття, структура зайнятості	Зближення регіонів через зняття бар'єрів та подібу структуру зайнятості	Вдобрження конвергентних тенденцій в економічній активності
Якість життя населення	Пробитковість бізнесу, доходи місцевих бюджетів, зарплати і пенсії	Вирівнювання рівня доходів населення, бізнесу та бюджетів у різних регіонах	Підтвердження абсолютної конвергенції та абсолютної β -типу
Торговельно-економічна співпраця	Рівень внутривітчизняної торгівлі, прямі іноземні інвестиції	Активізація торговельно-економічного співробітництва як вива конвергенції	Дослідження конвергенції у транскордонних регіонах
Інтеграційний потенціал	Коефіцієнт економічної гравітації в мікрорегіональному вимірі	Зростання інтеграційного потенціалу регіонів	Оцінка рівня абсолютної транскордонної конвергенції σ -типу
<i>Якісні показники</i>			
Якість людського капіталу	Рівень кваліфікації трудових ресурсів, освіченість населення	Конвергенція гуманітарного середовища як основа економічної конвергенції	Дослідження соціально-економічних аспектів конвергенції
Якість соціального клімату	Рівень соціальної довіри, етичні стандарти мікрорегіональної співпраці	Рівень довіри відображає спроможність взаємодійного співробітництва регіонів	Дослідження соціальних і культуральних аспектів конвергенції
Рівень інноваційного розвитку економіки	Інноваційна активність бізнесу, модернізованість інфраструктури	Здатність регіонів розвиватися і взаємодіяти на основі прогресивних технологій	Оцінка потенціалу міжрегіональних конвергентних процесів
Адміністративно-управлінський потенціал	Ціліві стандарти адміністрування, якість місцевого саморядування	Вдобрження спроможності органів місцевого саморядування до ефективного співпраці	Виявлення впливу місцевої влади на якість конвергенції
Особливості інвестиційного клімату	Відкритість до співпраці з інвесторами, простота ведення бізнесу	Демонструє потенціал реалізації спільних інвестиційних проєктів	Оцінка фінансово-інвестиційного базису конвергенції
Розвиненість міжсекторного партнерства	Ефективність взаємодії між владою, бізнесом і місцевими громадами	Окреслює сферу зближення параметрів економічного устрою різних регіонів	Виявлення стратегічної перспективи конвергентних процесів
Якість інституційного середовища	Навчальність і сила впливу інституційних функцій	Налагодження міжрегіональних взаємодій завдяки зняттю трансаціональних витрат	Аналіз стабільності конвергентних процесів

Складено автором

Окреслені пріоритети забезпечують кількісне та якісне зближення регіонів у транскордонному вимірі європейської інтеграції, орієнтуючись на посилення їх конкурентоспроможності, передусім на основі підвищення рівня інноваційної активності транскордонного бізнесу, удосконалення системи регіонального менеджменту та маркетингу, а також нарощування якості життя мешканців прикордонних територій.

У другому розділі **«Соціально-економічний простір транскордонного регіону як середовище розгортання конвергентних процесів»** досліджуються механізми та чинники поширення конвергенції в соціально-економічному просторі транскордонного регіону.

Транскордонний регіон визначається як просторова, соціально-економічна та інституційна цілісність, до складу якої входять сусідні прикордонні регіони двох чи більшої кількості держав. Відтак, у межах транскордонного регіону формуються всі необхідні організаційні, інституційні, просторово-економічні та ринкові передумови для розгортання процесів транскордонної конвергенції. Важливою передумовою економічного розвитку транскордонного регіону та каталізатором поширення конвергенції в його межах є тісна економічна, політична та культуральна інтеграція країн, прикордонні території яких входять до його складу.

Особливості формування та розвитку транскордонного регіону визначають потенціал та характер поширення конвергентних процесів у його межах. Враховуючи це, в роботі здійснено диференціацію транскордонних регіонів за ознаками їх інституційної зрілості та пов'язаної із нею функціональної спроможності. Зокрема, виділено транскордонні регіони чотирьох основних типів:

- умовно ідентифіковані (задовольняють вимозі просторової однорідності, проте, як правило, жорстко розділені кордонами), що не дозволяє ефективно розвивати в їх межах більшість сучасних напрямів транскордонного співробітництва, блокуючи тим самим і поширення транскордонної конвергенції);
- еволюційно-прогресуючі (перебувають на етапі свого поступового становлення, що дозволяє розвивати в їх межах основні напрями транскордонного співробітництва, проте не забезпечує належного рівня збалансованості та динамічності конвергентних процесів);
- функціонально розвинені (за більшістю ознак відповідають критеріям повноцінного регіону, проте стикаються з низкою локальних проблем, пов'язаних із обмеженням чи блокуванням окремих конвергентних процесів у їх межах);
- оптимально збалансовані (відповідають усім ознакам регіону в інституційному та організаційно-економічному сенсах, а також відзначаються високим рівнем конвергенції за рахунок ефективного функціонування транскордонних ринків).

Кожен із перелічених типів транскордонних регіонів має низку характерних ознак, які визначають особливості та напрями поширення конвергентних процесів (рис. 1).

Інституційна зрілість Функціональна спроможність транскордонного регіону транскордонного регіону

Рис. 1. Класифікація транскордонних регіонів за критеріями інституційної зрілості та функціональної спроможності.

Складено автором

Водночас, слід відзначити, що попри значну диференціацію транскордонних регіонів за їх інституційною зрілістю та функціональною спроможністю, кожному із них, не зважаючи на належність до того чи іншого типу, є притаманні спільні риси, пов'язані з налагодженням та еволюцією механізмів транскордонної конвергенції, які можна досліджувати на єдиній методологічній основі. Зважаючи на існуючі відмінності у характері розгортання конвергентних процесів у межах транскордонних регіонів різних типів, відповідні дослідження доцільно проводити на основі аналізу притаманих їм явищ і тенденцій із застосуванням в якості основного об'єкту дослідження соціально-економічного простору транскордонного регіону.

Соціально-економічний простір транскордонного регіону доцільно розглядати як усю сукупність розміщених у межах суміжних прикордонних територій сусідніх держав економічних суб'єктів та об'єктів, які вступають між собою в певні економічні взаємовідносини з метою досягнення своїх цілей та виконання покладених на них завдань, а також відповідні економічні процеси та явища, які зумовлюються цими взаємовідносинами та визначають характер їх подальшого розвитку.

Крім того, під соціально-економічним простором транскордонного регіону розуміємо сукупність локалізованих у межах прикордонних територій сусідніх держав господарюючих суб'єктів, органів державного управління та місцевого самоврядування, об'єктів прикордонної, ринкової, інституційної, транспортно-логістичної, маркетингової, соціальної та фінансової інфраструктури, а також інститутів громадянського суспільства, поєднаних системою економічних взаємовідносин та спільних цілей функціонування.

Акцентовано увагу на тому, що на сучасному етапі глобалізації та європейської інтеграції найбільш складним з погляду дослідження конвергентних процесів є транскордонний простір між ЄС та сусідніми країнами, які не входять до цього об'єднання. Адже потенціал транскордонної конвергенції, у цьому разі, значно обмежується наявними інституційними бар'єрами, зумовленими різними законодавчими, правовими та регуляторними нормами, що діють в ЄС та поза його межами. Це актуалізує необхідність досліджень, пов'язаних із виявленням основних закономірностей і особливостей впливу складових соціально-економічного простору транскордонного регіону на активізацію конвергентних процесів, насамперед, у руслі політики вирівнювання ЄС та зближення господарських, фінансових, адміністративно-управлінських, соціальних, демографічних та інших показників регіонального розвитку в умовах поглиблення європейської інтеграції.

Ключовим аспектом забезпечення транскордонної конвергенції регіонів у цій ситуації виступає формування спільного соціально-економічного простору транскордонного регіону, в якому відбувається зближення економічних показників розвитку сусідніх прикордонних територій різних держав. При цьому, якість і динаміка конвергентних процесів залежать від характеру формування соціально-економічного простору транскордонного регіону.

Основними ланками механізму поширення конвергенції у соціально-економічному просторі транскордонного регіону є: розвиток прикордонної інфраструктури, удосконалення інституційної інфраструктури та еволюція ринкової інфраструктури.

Враховуючи складний характер взаємозв'язків між основними ланками соціально-економічного простору транскордонного регіону та механізмами розгортання конвергентних процесів у його межах, в роботі проведено дослідження чинників стимулювання транскордонної конвергенції регіонів, яке є особливо актуальним на сучасному етапі європейської інтеграції.

Використовуючи теоретичні напрацювання з питань європейської інтеграції та регіональної економіки, всі чинники стимулювання транскордонної конвергенції регіонів структуровано в розрізі шести основних груп: гео економічні, організаційно-економічні, фінансово-інвестиційні, ринкові, інформаційні та соціально-демографічні. При цьому окремі чинники можуть належать до двох або і більшої кількості з названих шести груп.

Всі чинники формування соціально-економічного простору транскордонного регіону стимулюють конвергенцію в його межах на основі концентрації в п'яти основних площинах: гуманітарній, управлінській, фінансовій, ринковій та інформаційній. У свою чергу, кожна із цих площин наповнюється реальним змістом через розгортання економічних, соціальних, ринкових, інформаційних та управлінських процесів на локальному і транскордонному рівнях (рис. 2).

Спрямованість та ефективність впливу окремих чинників на стимулювання конвергенції в соціально-економічному просторі транскордонного регіону визначається, насамперед, характером формування тих основних критеріїв, які обрані для ідентифікації та оцінювання відповідних параметрів конвергенції. Це ставить на чільне місце необхідність виявлення та дослідження релевантних взаємозв'язків між основними напрямками активізації транскордонного співробітництва в умовах поглиблення європейської інтеграції, складовими формування та еволюції соціально-економічного простору транскордонного регіону, а також ключовими чинниками та механізмами конвергенції в його окремих ланках.

У третьому розділі **«Особливості соціально-економічної конвергенції в українсько-польському транскордонному регіоні»** здійснено емпіричний аналіз транскордонної конвергенції у соціально-економічному просторі українсько-польського транскордонного регіону.

Аналізуючи характерні особливості формування адміністративно-управлінських важелів та механізмів транскордонного розвитку в межах українсько-польського транскордонного регіону, зокрема з погляду стимулювання конвергентних процесів між сусідніми прикордонними територіями України та Польщі, першочергову увагу акцентовано на тому, що починаючи із середини 90-х років ХХ століття спостерігається укорінення низки дивергентних виявів. Зокрема, прикордонні регіони Польщі, адаптуючись до вимог і стандартів ЄС, суттєво прискорили процес формування адміністративно-управлінських структур, орієнтованих на забезпечення фінансової спроможності та інституційної зрілості органів місцевого самоврядування, у тому числі в прикордонних з Україною воєводствах. Натомість, в Україні довгий час домінувала притаманна директивно-плановій економіці модель адміністративно-територіального устрою з високим рівнем централізації влади, яка сприяла виникненню основних асиметрій, що чинили деструктивний вплив на поширення транскордонної конвергенції між Україною та Польщею.

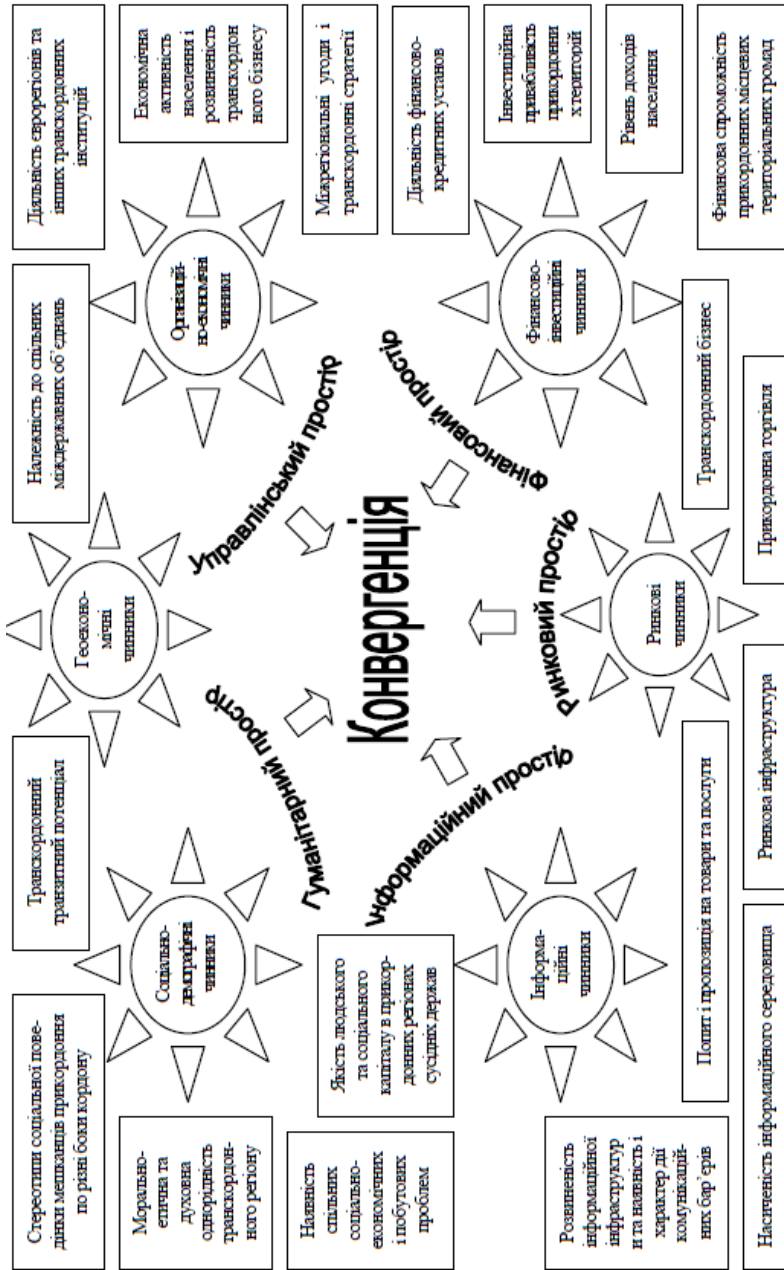

Рис. 2. Основні чинники формування соціально-економічного простору транскордонного регіону на основі стимулювання конвергентних процесів

Складено автором

Якість та ефективність застосування адміністративно-управлінських важелів розвитку транскордонного співробітництва між Україною та Польщею значною мірою залишається неоднорідною. Тобто, на тлі окремих виявів транскордонної конвергенції у функціонуванні адміністративно-управлінських механізмів стимулювання економічного розвитку сусідніх прикордонних регіонів України та Польщі, у цій площині зберігається також значний простір для поширення дивергентних тенденцій.

Це відображається на інтенсивності транскордонних взаємодій в українсько-польському транскордонному регіоні, передусім, впливаючи на динаміку зміни валового регіонального продукту по різні боки кордону, структуру економіки відповідних адміністративно-територіальних одиниць (українських областей і польських воєводств), а також визначаючи їх фінансовий і демографічний потенціал та інтенсивність торговельно-економічних взаємозв'язків.

Разом із цим, результати статистичного аналізу показують, що в українсько-польському транскордонному регіоні спостерігається β -конвергенція за показником валового регіонального продукту в розрахунку на одну особу. При цьому в більшості випадків коефіцієнт детермінації підтверджує тісний зв'язок між змінними.

Графік, який відображає характер поширення σ -конвергенції в українсько-польському транскордонному регіоні за показником валового регіонального продукту в розрахунку на одну особу в національній валюті кожної з держав, демонструє очевидну тенденцію до посилення конвергентних процесів, що дає підстави стверджувати про вирівнювання базових компонентів, які лежать в основі економічного розвитку сусідніх прикордонних регіонів України та Польщі (рис. 3).

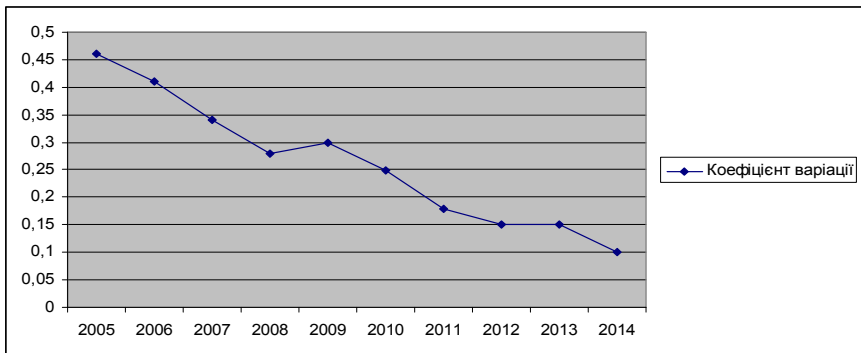

Рис. 3. Показник σ -конвергенції валового регіонального продукту в розрахунку на одну особу в національній валюті кожної з держав в українсько-польському транскордонному регіоні

Складено автором на основі власних розрахунків

Це також підтверджується графіками, які відображають зростання показника валового регіонального продукту в розрахунку на одну особу в середньому для Львівської та Волинської областей України, з одного боку, та Люблінського і Підкарпатського воєводств Польщі, з іншого, в національній валюті кожної із держав (гривні для українських областей і злотого для польських воєводств). Це засвідчує стійку тенденцію до зближення рівнів валового регіонального продукту в розрахунку на одну особу по різні боки кордону (рис. 4).

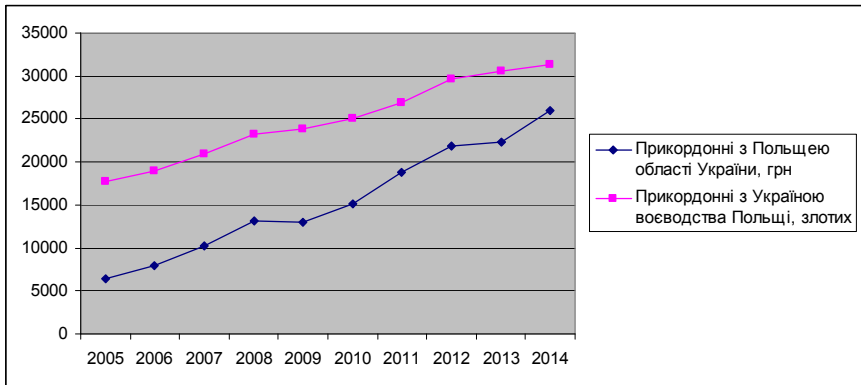

Рис. 4. Валовий регіональний продукт у розрахунку на одну особу в прикордонних із Польщею регіонах України та прикордонних з Україною регіонах Польщі (у національній валюті кожної з держав)

Складено автором на основі даних головних статистичних управлінь відповідних регіонів

Водночас, динаміка середнього темпу зростання вказаного показника для українських областей і польських воєводств, що межують між собою, розрахована базуючись на гривневому еквіваленті злотого, демонструє очевидну тенденцію до поглиблення дивергентного розриву, особливо після 2013 року, що зумовлено значним знеціненням гривні (рис. 5).

З метою повноти оцінки конвергентних процесів у межах українсько-польського транскордонного регіону поряд з дослідженням β -конвергенції та σ -конвергенції в роботі використано показник парної структурно-економічної конвергенції, який відображає зближення подібності структури економік різних країн та регіонів.

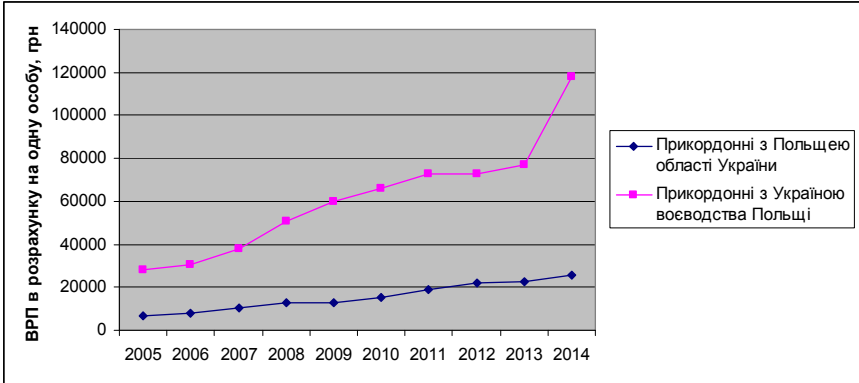

Рис. 5. Валовий регіональний продукт у розрахунку на одну особу в прикордонних із Польщею регіонах України та прикордонних з Україною регіонах Польщі (в перерахунку у гривні за курсом НБУ на відповідний період часу)

Складено автором на основі даних головних статистичних управлінь відповідних регіонів

Аналіз динаміки парної структурної подібності економік у часі засвідчує конвергенцію або дивергенцію структур двох порівнюваних економічних систем поряд із дослідженнями групової конвергенції на основі β -конвергенції та σ -конвергенції. Задля порівняння багатомірних економічних структур з метою визначення коефіцієнтів їх подібності використано індекс Ле Масне, який розраховується на основі зіставлення відповідних структурних коефіцієнтів досліджуваних економік:

$$M_j = 1 - 0,5 \sum_{i=1}^n \left| \frac{A_i}{\sum_{i=1}^n A_i} - \frac{B_i}{\sum_{i=1}^n B_i} \right|$$

Порівнюючи структуру видів економічної діяльності, на основі розрахунку цього індексу, за показниками зайнятості, середньої зарплати і капітальних інвестицій, визначено, що в українсько-польському транскордонному регіоні протягом 2010-2014 років спостерігалася певна тенденція до зближення структури економік сусідніх прикордонних регіонів України та Польщі за цілою низкою ознак. Так, індекс Ле Масне для структури зайнятості в українській та польській частинах спільного транскордонного регіону у 2010 та 2014 роках становив відповідно: $M_{2010} = 1 - 0,5 \cdot 0,36 = 0,82$; $M_{2014} = 1 - 0,5 \cdot 0,35 = 0,83$. Для структури середньої заробітної плати за видами економічної діяльності вказаний індекс склав: у 2010 році $M_{2010} = 1 - 0,5 \cdot 0,86 = 0,57$; у 2014 році $M_{2014} = 1 - 0,5 \cdot 0,82 = 0,59$. Для сумарних обсягів капітальних інвестицій у розрізі окремих видів економічної діяльності для сусідніх прикордонних регіонів, розташованих по різні боки українсько-польського кордону, індекс Ле Масне у 2010 та 2014 роках дорівнював: $M_{2010} = 1 - 0,5 \cdot 0,76 = 0,62$; $M_{2014} = 1 - 0,5 \cdot 0,75 = 0,63$.

Отримані результати засвідчили, що в усіх трьох випадках спостерігається збільшення індексу Ле Масне, а це доводить наявність парної структурно-економічної конвергенції в українсько-польському транскордонному регіоні.

Дослідження фінансово-інвестиційних аспектів розвитку економіки по різні боки українсько-польського кордону довели неоднорідність процесів, пов'язаних з поширенням транскордонної конвергенції. Зокрема, за показником обсягів залученого іноземного капіталу в українську та польську частини спільного транскордонного регіону слід відзначити наявність ознак конвергенції за зростанням вагомості та частки промисловості, насамперед машинобудівної та харчопереробної.

Разом із цим, дивергентними можна вважати тенденції щодо збільшення частки прямих іноземних інвестицій у сектор машинобудування Люблінського та Підкарпатського воєводств Польщі, на тлі зниження цієї частки у Львівській та Волинській областях. Натомість у прикордонних із Польщею регіонах України спостерігається збільшення прямих іноземних інвестицій, залучених у сферу виробництва харчових продуктів, неметалевої мінеральної продукції, виробництва готових металевих виробів, виробництво комп'ютерів. На відміну від сусідніх прикордонних регіонів Польщі, Львівська та Волинська області акумулюють також достатній обсяг іноземного капіталу у сфері послуг, передусім фінансових і страхових, а також транспортно-логістичних, торговельних і туристично-рекреаційних.

Неоднорідністю тенденцій розвитку характеризується також зовнішньоекономічна діяльність прикордонних областей України та воєводств Польщі, які формують спільний транскордонний регіон. Зокрема, досліджуючи характер прикордонної торгівлі в межах українсько-польського транскордонного регіону з погляду реалізації потенціалу транскордонної конвергенції, акцентовано увагу на поглибленні диспропорцій в економічній активності мешканців українських і польських прикордонних регіонів. Так, у 2015 р., порівняно з 2010 р. (перший рік після укладення угоди про малий прикордонний рух між Україною та Польщею), кількість перетинів українсько-польського кордону громадянами Польщі зменшилась удвічі: з 4,1 млн до 2,1 млн. Натомість українці почали їздити до Польщі більш ніж у два рази частіше: 20,2 млн проти 8,8 млн. При цьому частка учасників малого прикордонного руху в кількості перетинів українсько-польського кордону зросла на 12% (із 40% до 52%). Дивергентні процеси спостерігалися і в обсягах витрат українських і польських учасників транскордонного співробітництва. Якщо протягом 2010-2015 років витрати українців у Польщі зросли майже у три рази (з 2,3 млрд злотих до 6,6 млрд злотих), а в українських учасників малого прикордонного руху – у понад 4 рази (з 0,7 млрд злотих до 2,9 млрд злотих), то поляки, які перетинали державний кордон з Україною, за цей же проміжок часу стали витрачати протягом одного року на третину менше (0,2 млрд злотих замість 0,3 млрд злотих). Зменшилися і співвідношення середніх витрат поляка в Україні до середніх витрат українця у Польщі: з 30,7% у 2010 р. до 28,7% у 2015 р. Ще більше змінилося це співвідношення у порівнянні з витратами українських учасників малого прикордонного руху в Польщі: з 40,3% у 2010 р. до 37,4% (табл. 2)

Порівняння окремих показників транскордонного співробітництва між сусідніми прикордонними регіонами України та Польщі у 2010 і 2015 роках

Показники	Роки		Різниця, %
	2010	2015	
Всього перетинів українсько-польського кордону, млн	13,0	23,7	+ 82,3
<i>у т.ч. поляками, млн</i>	4,2	2,1	- 50,0
<i>українцями, млн</i>	8,8	20,2	+ 129,5
<i>у т.ч. учасниками малого прикордонного руху, млн</i>	3,6	10,7	+ 297,2
Видатки українців у Польщі, млрд злотих	2,3	6,6	+ 287,0
Видатки поляків в Україні, млрд злотих	0,3	0,2	- 66,7
Середні видатки українця у Польщі, злотих	525	689	+ 131,2
Середні видатки поляка в Україні, злотих	161	198	+ 123,0
<i>у т.ч. видатки українських учасників малого прикордонного руху в Польщі, млрд злотих</i>	0,7	2,9	+ 414,3
Середні видатки українського учасника малого прикордонного руху в Польщі, злотих	400	530	+ 132,5

Розраховано за даними: <http://rzeszow.stat.gov.pl/opracowania-biezace/opracowania-sygnalne/obszary-przygraniczne/badanie-obrotu-towarow-i-uslug-na-zewnietrznej-granicy-unii-europejskiej-na-terenie-polski-w-iv-kwartale-2009-roku,3,13.html>; <http://rzeszow.stat.gov.pl/opracowania-biezace/opracowania-sygnalne/obszary-przygraniczne/ruch-graniczny-oraz-wydatki-cudzoziemcow-w-polsce-i-polakow-za-granica-w-iv-kwartale-2016-roku,14,11.html>

Це свідчить про те, що розвиток українсько-польського транскордонного товарообміну супроводжується тенденціями до поширення дивергентних процесів, особливо в контексті активізації малого прикордонного руху. Одночасно відбувається посилення дивергенції переваг, які отримують від прикордонної торгівлі та малого прикордонного руху Люблінське та Підкарпатське воєводства Польщі порівняно із сусідніми Львівською та Волинською областями України.

Виявлені дивергентні процеси певним чином нівелюються товарною структурою експорту та імпорту всіх чотирьох прикордонних регіонів України та Польщі, які межують між собою, формуючи українсько-польський транскордонний регіон.

Загалом, результати оцінювання структури експорту товарів у досліджуваному транскордонному регіоні довели наявність конвергентних тенденцій щодо зростання вагомості продукції машинобудівної галузі, як в експорті, так і в імпорті, а також сільськогосподарських товарів у експорті та металургії і хімічної промисловості в імпорті.

За пріоритетними напрямками експорту та імпорту товарів в українсько-польському транскордонному регіоні спостерігається низка ознак конвергенції. По-перше, це стосується зростання обсягів експортних поставок машинобудівної продукції, сільськогосподарських та продовольчих товарів, а також деревини та виробів із неї. По-друге, імпорт у всіх сусідніх прикордонних регіонах України та Польщі дедалі більше концентрується в сегментах машинобудівної, хімічної та металургійної промисловості. По-третє, відзначається зростання рівня внутр.-ішньогалузевої торгівлі машинами та механізмами, а також продовольчими

товарами, у тому числі – у взаємній торгівлі між сусідніми прикордонними регіонами України та Польщі.

Для всіх досліджуваних регіонів українсько-польського прикордоння характерним є також переважає зовнішньої торгівлі товарами над експортом та імпортом послуг. Водночас, якщо для українських регіонів воно є доволі суттєвим, то для їх польських сусідів не таким очевидним.

Четвертий розділ «Інституційні аспекти конвергенції в соціально-економічному просторі українсько-польського транскордонного регіону» відображає результати дослідження інституційних чинників, пов'язаних з поширенням конвергентних процесів у транскордонному просторі між Україною та Польщею.

Аналізуючи якість інституційно-правового забезпечення транскордонного співробітництва між обома країнами відзначається загальний позитивний вплив інституційно-правового чинника на формування потенціалу соціально-економічної конвергенції в українсько-польському транскордонному регіоні. Насамперед це стосується зближення темпів приросту валового регіонального продукту в розрахунку на одну особу (табл. 3).

Таблиця 3

Основні показники формування потенціалу соціально-економічної конвергенції в українсько-польському транскордонному регіоні

Показники	Роки						
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
ВРП на одного мешканця у Львівській області, грн	13 902	14 093	16 353	20 490	24 387	24 937	28 731
Приріст ВРП, %	–	1,37	16,04	25,30	19,02	2,26	15,21
ВРП на одного мешканця у Волинській області, грн	12 340	11 796	13 916	16 993	19 249	19 817	23 218
Приріст ВРП, %	–	- 4,41	17,97	22,11	13,28	2,95	17,16
ВРП на одного мешканця у Підкарпатському воєводстві, злотих	23 101	24 131	26 114	26 801	29 546	30 577	31 664
Приріст ВРП, %	–	4,46	8,22	2,63	10,24	3,49	3,55
ВРП на одного мешканця у Люблінському воєводстві, злотих	23 312	23 651	25 873	26 919	29 632	30 427	31 233
Приріст ВРП, %	–	1,45	9,39	4,04	10,08	2,68	2,65
Середньорічний курс гривні до злотого, гривень за злотий	2,19	2,52	2,64	2,70	2,46	2,53	3,76
Зміна валютного курсу, %	–	15,07	4,76	2,27	- 8,89	2,85	48,62
Якість інституційно-правового середовища (максимальне значення – 1)	0,39	0,48	0,42	0,51	0,52	0,54	0,61

Складено за даними статистичних відомств України та Польщі, Національного банку України та власних соціологічних досліджень автора.

Розрахований коефіцієнт виправлення відображає рівень розвитку інституційно-правового середовища соціально-економічної конвергенції в українсько-польському транскордонному регіоні, оскільки він визначався на основі експертних оцінок і соціологічних опитувань серед мешканців українсько-польського прикордоння. Отримані дані доводять, що інституційно-правове середовище соціально-економічної конвергенції в українсько-польському транскордонному регіоні значною мірою формується та еволюціонує під впливом інституційно-організаційних чинників.

При цьому діяльність багатьох інституцій продовжує залишатися мало-результативною, незважаючи на ті значні позитивні зміни, які відбулися в розвитку інституційно-правового забезпечення транскордонного співробітництва між Україною та ЄС протягом останніх років. Про це, зокрема, свідчить збереження актуальності цілої низки проблем євро регіонального співробітництва між Україною та Польщею, які висвітлювались українськими та польськими авторами протягом тривалого періоду часу. Ці проблеми зберігаються та самовідтворюються завдяки ефектам, які лежать в основі формування інституційних пасток. Існуючі локальні інституційні пастки з часом перетворюються в одну інтегровану інституційну пастку – «пастку транскордонної дивергенції». Негативний вплив цієї пастки на розвиток українсько-польського транскордонного регіону стосується:

- 1) блокування розвитку нових організаційних форм у процесі активізації транскордонного співробітництва – транскордонних кластерів, технологічних і наукових парків, європейських об'єднань транскордонного співробітництва тощо;

- 2) ослаблення координації організаційно-управлінських зусиль по різні боки кордону (навіть у межах однієї держави, Польщі та України відповідно, спостерігається певна конкуренція між сусідніми регіонами (Львівським та Підкарпатським воєводствами, з одного боку та Львівською і Волинською областями, з іншого). Це суттєво обмежує перспективи формування спільних стратегій розвитку для всього українсько-польського транскордонного регіону, не кажучи вже про стимулювання конвергентних процесів у його межах;

- 3) фактичної відсутності в українсько-польському транскордонному регіоні інституцій, орієнтованих на просування інтересів і формування спільного бренду для усього транскордонного регіону. Доводиться також констатувати, що підприємницькі структури, діяльність яких спрямована передусім на ведення транскордонної економічної діяльності, недостатньо активно використовують потенціал транскордонного стратегування та брендингу в процесі просування власних інтересів на транскордонному та європейському ринках;

- 4) дрібнотоварності транскордонного бізнесу, через яку підприємства, локалізовані у цій сфері, не володіють ані достатніми фінансовими ресурсами, ані

належним кадровим забезпеченням для впровадження сучасних управлінських технологій.

З метою удосконалення механізмів адаптації неформальних інститутів до потреб розвитку транскордонного співробітництва та підвищення ефективності їх використання в процесі стимулювання транскордонної конвергенції в роботі було здійснено їх відповідне структурування. Це дозволило виділити п'ять груп неформальних інститутів, виходячи з їх еволюційної сутності та завдань, які вирішують ці інститути у процесі розвитку транскордонного співробітництва на сучасному етапі європейської інтеграції (табл. 4).

Таблиця 4

Основні типи неформальних інститутів, які визначають рівень конвергенції в українсько-польському транскордонному регіоні

Тип інституту	Приклади поширення	Вплив на конвергенцію
Коректори	Прикордонна човникова торгівля, неформальне транскордонне співробітництво громадських організацій, транскордонна співпраця у сфері ІТ-технологій	Переважно позитивний, у зв'язку з інтенсифікацією транскордонних взаємодій, але є ризик поширення негативних тенденцій, зумовлених груповим егоїзмом
Замінники	Транскордонна трудова міграція, асиметричність транскордонних ринків товарів і послуг	Позитивний завдяки нівелюванню інституційного вакууму, негативний у зв'язку з неконтрольованістю
Паразити	Контрабанда, корупційні схеми перетину кордону, транскордонні валютні спекуляції, «відмивання» грошей на транскордонних ринках	Негативний, що зумовлено стимулюванням дивергентних процесів, причому не лише у просторовому, але і в соціальному аспекті
Маніпулятори	Укорінення транскордонних інформаційних асиметрій, поширення неформальних механізмів у діяльності євирегіонів, створення образу «ворога» в особі партнера	Яскраво негативний, оскільки основною метою цих інститутів є власне знищення самих основ поширення кон-вергентних процесів у межах транскордонного регіону
Рудименти	Експлуатація «болочих тем» минулого, передача трансгенераційних сценаріїв, відтворення управлінських соціальних архетипів	Як правило негативний через наві'язування суб'єктам транскордонного співробітництва застарілих інституційних моделей поведінки

Складено автором

Для визначення сили та характеру впливу неформальних інститутів на розвиток українсько-польського транскордонного співробітництва, а також на соціально-економічну конвергенцію між прикордонними територіями України та Польщі, було проведено відповідне експертне дослідження.

Оцінюючи дані, отримані в результаті проведеного експертного дослідження, констатовано, що найбільш виразно на конвергенцію в українсько-польському транскордонному регіоні впливають три групи неформальних інститутів: інститути-паразити (65% реалізації власного потенціалу впливу), інститути-коректори (60%

реалізації свого потенціалу) та інститути-замінники (54% реалізації потенціалу). Натомість, неформальні інститути-маніпулятори та інститути-рудименти, значно менш активно впливають на поширення конвергентних процесів на сучасному етапі розвитку транскордонного співробітництва між Україною та Польщею. Реалізованість потенціалу їх впливу є приблизно однаковою і складає 37% і 38% відповідно.

У п'ятому розділі **«Пріоритети поглиблення конвергенції в соціально-економічному просторі транскордонного регіону в умовах нових викликів європейської інтеграції»** наведено авторські пропозиції щодо пріоритетних напрямів стимулювання конвергенції в межах українсько-польського транскордонного регіону на сучасному етапі європейської інтеграції.

Визначальну роль у налагодженні дієвої інституційної підтримки конвергентних процесів у транскордонному регіоні, орієнтованої на досягнення синергетичного ефекту, відіграє консолідація формальних інститутів по різні боки кордону.

Важливою є законодавча підтримка таких важливих ланок у стимулюванні транскордонної конвергенції, як ведення транскордонної статистики, моніторинг виконання транскордонних стратегій і транскордонних програм розвитку, а також створення особливого правового режиму для налагодження транскордонних партнерських стосунків та здійснення відповідних транскордонних взаємодій між органами місцевого самоврядування територіальних громад прикордонних регіонів по різні боки кордону.

Окреслюючи пріоритетні сфери фінансово-інвестиційного стимулювання конвергенції в соціально-економічному просторі транскордонних регіонів між Україною та ЄС, першочергове значення відведено підвищенню рівня фінансової самодостатності місцевих територіальних громад України з метою наближення обсягів їх бюджетних надходжень до стандартів країн-членів ЄС. Акцентовано увагу на тому, що рівень фінансової спроможності місцевих територіальних громад в Україні виступає вагомим чинником фінансово-бюджетного стимулювання транскордонних конвергентних процесів у межах українсько-польського транскордонного регіону.

Важливу роль у процесі поліпшення інвестиційного клімату в українсько-польському транскордонному регіоні відіграватиме створення низки спеціалізованих інституцій, зокрема інвестиційного фонду, який акумулюватиме відповідні фінансові ресурси підприємницьких структур та органів місцевого самоврядування, щоб у майбутньому здійснювати реалізацію найбільш перспективних інвестиційних проєктів. У межах цього фонду доцільно створити окремий структурний підрозділ, під умовною назвою «Фонд транскордонного венчурного фінансування бізнес-ідей та проєктів». Така інституція повинна мати всі ознаки інвестиційного венчурного фонду і виконувати функції акумулювання відповідних інвестиційних ресурсів та фінансування венчурних інвестиційних проєктів.

Крім того, в роботі запропоновано створення своєрідного фінансово-інвестиційно пулу чи консорціуму за участю українських фінансових установ і фінансових установ країн-членів ЄС, які готові брати участь у впровадженні сучасних механізмів інвестування в українсько-польському транскордонному регіоні. Ця пропозиція орієнтована на участь у заснуванні уже згадуваних транскордонного інвестиційного фонду і транскордонного фонду венчурного фінансування, до яких можуть відраховуватися відповідні фінансові внески.

Важливим сегментом фінансово-інвестиційного симулювання конвергентних процесів у межах українсько-польського транскордонного регіону на засадах інтеграції фінансових і самоврядних інституцій, а також інститутів громадянського суспільства, слід визнати активізацію діяльності з проектного фінансування. При цьому необхідно приділяти увагу різним її формам, як програмам міжнародної технічної допомоги, що фінансуються з боку ЄС, так і реалізації проектів мікрокредитування, що здійснюються за підтримки Світового банку, а також поширення культури фінансування транскордонних проектів за сприяння добродійних організацій, благодійних фондів та індивідуальних грантодавців і меценатів, включаючи промислові концерни, агрокорпорації, фінансові установи та інші підприємницькі структури.

Визначаючи пріоритетні напрями фінансово-інвестиційного стимулювання конвергенції в українсько-польському транскордонному регіоні з погляду ефективності функціонування відповідних механізмів конвергенції, слід звернути першочергову увагу на значимість таких їх ланок, як інтеграція влади, науки та бізнесу, а також підвищення якості територіального менеджменту.

Окреслюючи основні завдання у руслі інтеграції досягнень науки та практики з метою поліпшення інвестиційного клімату в українсько-польському транскордонному регіоні, першочергову увагу слід приділити затвердженню наукових пріоритетів та наукових тем, які фінансуються з державних бюджетів обох країн у межах прикордонних регіонів, що беруть участь у транскордонному співробітництві між Україною та Польщею. Зокрема, до цих тем має включатися прикладна проблематика, пов'язана з різними аспектами формування сприятливого інвестиційного клімату, як в окремих прикордонних регіонах та субрегіонах кожної із держав, так і в транскордонному просторі загалом. Передусім це стосується формування інвестиційних пропозицій і розробки інвестиційних проектів, а також генерування інноваційних ідей і рішень, пов'язаних із розвитком економіки транскордонного регіону та поширенням конвергентних процесів у його межах.

Акцентуючи увагу на пріоритетних напрямках поширення конвергенції в українсько-польському транскордонному регіоні на сучасному етапі європейської інтеграції не можна оминати увагою такого важливого напрямку економічної еволюції, як формування основ «економіки знань». Зокрема, у транскордонному просторі між Україною та ЄС «економіка знань» виступає основою для нівелювання бар'єрної функції кордону та конструювання спільних інтелектуальних та організаційно-інституційних сенсів на основі стрімкого поширення інформації та створення передумов для інтенсивного обміну знаннями.

Виділено низку ключових напрямів утвердження «економіки знань» в сучасному глобальному ринковому середовищі, а відтак і в транскордонному просторі між Україною та ЄС.

По-перше, це розвиток людського капіталу по обидва боки кордону, ґрунтований на адаптації новітніх досягнень науки і техніки та спрямований на утвердження в економіці транскордонного регіону сучасних елементів постіндустріальної цивілізації.

По-друге, становлення основ транскордонної інноваційної економіки, яка ґрунтується на активізації інноваційно-технологічної та науково-технічної компонент у діяльності господарюючих суб'єктів і впровадженні передових технологій у практику транскордонного бізнесу.

По-третє, створення передумов для вільного розвитку особистості шляхом формування відкритого ринкового середовища та посилення конкуренції на транскордонних ринках з метою максимально повної реалізації інноваційного потенціалу транскордонного регіону.

Всі три напрями впровадження «економіки знань» у соціально-економічний простір транскордонного регіону, тісно переплітаються між собою, формуючи цілісну мережу, яка набуває функціональної довершеності завдяки використанню спільних елементів інфраструктурного забезпечення (рис. 6).

Разом із цим, слід зазначити, що успішне вирішення окреслених завдань з метою впровадження основ «економіки знань» у соціально-економічному просторі українсько-польського транскордонного регіону та поширення на цій основі конвергентних процесів у його межах, безпосереднім чином пов'язане із характером суспільно-психологічних змін, що відбуваються у сусідніх прикордонних регіонах України та Польщі.

Визначаючи ключові проблеми, вирішення яких має першочергове значення з погляду механізмів поширення транскордонної конвергенції між Україною та ЄС в цілому, та в українсько-польському транскордонному регіоні, зокрема, слід акцентувати першочергову увагу на: 1) усуненні інституційної пастки транскордонної дивергенції; 2) детінізації транскордонного співробітництва, включно з подоланням корупції та викоріненням іллегальних форм транскордонної підприємницької активності; 3) впровадженні сучасних інструментів розвитку соціального капіталу в суміжних прикордонних регіонах України та Польщі.

Ключову роль у вирішенні всіх трьох окреслених проблем відіграє якість регіонального менеджменту. Ефективне застосування його інструментів до вирішення ключових проблем транскордонного співробітництва дозволяє вирішувати кожен із них з мінімальними транзакційними витратами. Так, подолання інституційної пастки транскордонної дивергенції вимагає активних управлінських дій, спрямованих на детінізацію транскордонних ринків і викорінення корупційних схем у транскордонній економічній діяльності. Для зростання якості соціального капіталу в сусідніх прикордонних регіонах України та країн-членів ЄС, які межують із ними, в сучасних умовах пріоритетного значення набуває впровадження адміністративно-управлінських

заходів, спрямованих на культурну еволюцію та соціальну інтеграцію між окремими частинами вказаних транскордонних регіонів. Крім того, ефективність реалізації угод, укладених між органами місцевого самоврядування у межах певного транскордонного регіону визначає рівень охоплення учасників транскордонних взаємодій цивілізованими формами інституційної активності, а також культурну парадигму транскордонного співробітництва.

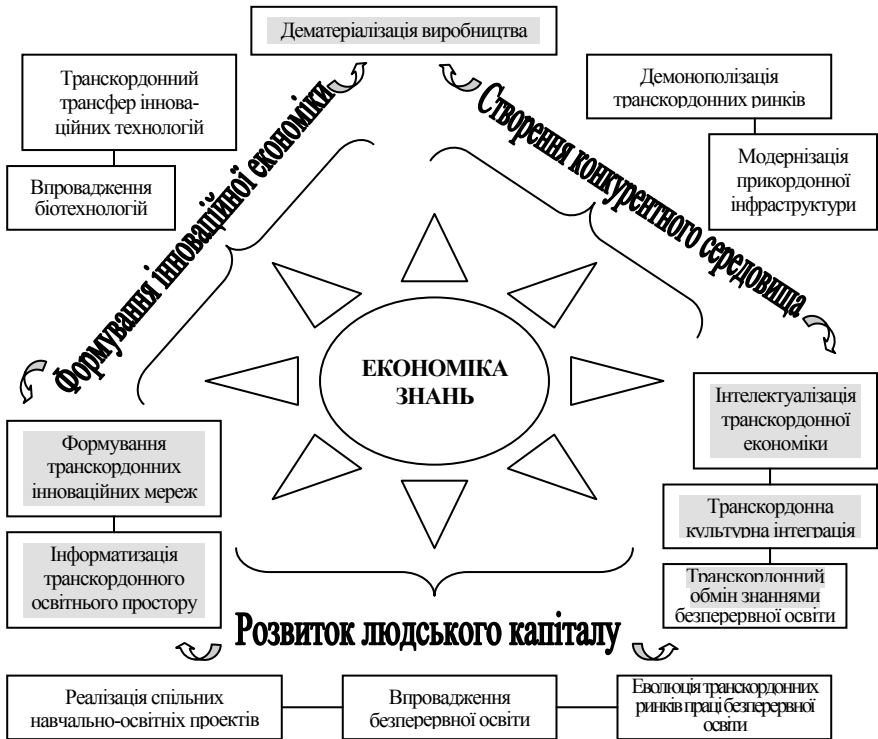

Рис. 6. Основні напрями впровадження «економіки знань» у соціально-економічному просторі транскордонного регіону

Складено автором

Вищеперелічені заходи адміністративно-управлінського впливу на поширення транскордонної конвергенції у спільному соціально-економічному просторі між Україною та ЄС, можна також структурувати за їх пріоритетністю в часовому вимірі, виходячи з особливостей і викликів сучасного етапу європейської інтеграції України. Так, до групи першочергових заходів слід віднести реалізацію транскордонних навчальних та інфраструктурних проектів, проведення в Україні

адміністративно-територіальної реформи, спрямованої на підвищення ефективності функціонування економіки на рівні територіальних громад базового рівня, лібералізацію візового режиму з ЄС, демонополізацію транскордонних ринків товарів, послуг і фінансів, інтенсифікацію транскордонних комунікаційних, культурних і навчально-освітніх заходів, а також активізацію діяльності інститутів громадянського суспільства у прикордонних з ЄС регіонах України.

Другу групу (заходи підтримуючого впливу) формують заходи з підтримки легальних форм транскордонного підприємництва, транскордонного трансферу інноваційних виробничих та управлінських технологій, введення «податкових канікул» та економічно обґрунтованих пільг для підприємців, які працюють у пріоритетних сферах транскордонного бізнесу, залучення в ці сфери інвесторів із сусідніх країн-членів ЄС, а також підвищення ефективності функціонування єврорегіонів.

До третьої групи заходів, реалізацію яких слід починати лише після створення необхідних соціально-економічних і суспільно-психологічних передумов для поширення конвергентних процесів у транскордонному просторі між Україною та ЄС, відноситься створення транскордонних технологічних та наукових парків і транскордонних кластерів, розвиток транскордонного консалтингу та рекрутингу, викорінення патерналістських цінностей і утриманських настроїв, а також підвищення ефективності функціонування транскордонних ринків з метою вирівнювання цін на товари і послуги по різні боки кордону між Україною та ЄС.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі запропоновано новий підхід до вирішення важливої науково-прикладної проблеми – розроблення теоретико-методологічних засад, науково-методичного забезпечення і практичних рекомендацій щодо поширення конвергенції в соціально-економічному просторі транскордонного регіону в умовах європейської інтеграції. Висновки концептуального, теоретико-методологічного та науково-прикладного характеру зводяться до наступного.

1. Дослідження транскордонної конвергенції регіонів ґрунтується на виявленні тенденцій зближення кількісних та якісних показників соціально-економічного розвитку по різні боки кордону. До цих показників, зокрема, відносяться такі, що характеризують демографічну ситуацію, рівень економічної активності та якість життя населення, якість людського та соціального капіталу на регіональному рівні, інвестиційно-інноваційну активність господарюючих суб'єктів, особливості інвестиційного клімату, адміністративно-управлінський потенціал, якість інституційного середовища та розвиненість міжсекторного партнерства. Крім того, в межах транскордонних регіонів критеріями конвергенції у соціально-економічному просторі по різні боки кордону виступають показники інтеграційного потенціалу, експорту та імпорту товарів і послуг, а також обсягу залучених прямих іноземних інвестицій.

2. Основними засобами стимулювання конвергенції в соціально-економічному просторі транскордонного регіону в умовах європейської інтеграції слід вважати: децентралізацію влади та поширення місцевих ініціатив, модернізацію прикордонної інфраструктури, розвиток транспортно-логістичної інфраструктури, транскордонну трудову міграцію та підвищення якості людського капіталу, а також глобальний трансфер технологій. Водночас, найбільш вагомими бар'єрами на шляху соціально-економічного зближення прикордонних територій країн-членів ЄС та сусідніх із ними держав є: аксіологічні розбіжності, тенденція до зміцнення кордонів, інституційні обмеження, а також недостатній рівень розвитку людського і соціального капіталу.

3. Основними чинниками стимулювання конвергенції в соціально-економічному просторі транскордонного регіону є: організаційно-економічні, фінансово-інвестиційні, інформаційно-комунікаційні, соціально-демографічні та геоекономічні. Об'єднуючись у п'яти основних площинах соціально-економічного простору транскордонного регіону (управлінській, фінансовій, інформаційній гуманітарній та ринковій), вони чинять вплив на його конвергенцію в напрямі соціально-культурного, економічного та інституційного зближення прикордонних територій сусідніх держав. При цьому основними критеріями ідентифікації вказаних чинників є: просторовий (за сферою поширення конвергенції), функціональний (за характером розгортання конвергентних процесів) і цільовий (за кінцевою метою конвергенції).

4. Основною формувальною потенціалу соціально-економічної конвергенції у транскордонних регіонах, до складу яких входять прикордонні території країн-членів ЄС та сусідніх із ними держав, є інституційно-правові засади європейської інтеграції та регіональної політики ЄС. Упродовж тривалого періоду еволюції інституційно-правового середовища ЄС відбувалися супутні інституційні зміни, пов'язані із розвитком транскордонного співробітництва на його зовнішніх кордонах і соціально-економічною конвергенцією в межах відповідних транскордонних регіонів.

5. В українсько-польському транскордонному регіоні соціально-економічна конвергенція відбувається під впливом еволюції інституційно-правового середовища ЄС, одночасно спираючись на інституційні механізми європейської інтеграції України. У зв'язку із цим, на сучасному етапі розвитку сусідніх прикордонних територій України та Польщі першочергового значення набуває подолання інституційних диспропорцій, пов'язаних зі специфікою адміністративно-територіального устрою обох держав, режимом перетину кордону, особливостями розбудовою прикордонної та іншої інфраструктури, реалізації транскордонних інвестиційних та інших проєктів.

6. Основним напрямом соціально-економічної конвергенції в українсько-польському транскордонному регіоні протягом останнього десятиріччя стало зближення обсягів валового регіонального продукту в розрахунку на одну особу. За цим показником спостерігалася як абсолютна β -конвергенція, так і σ -конвергенція. Крім того, спостерігається конвергенція за показником товарної

структури експорту та імпорту в усіх сусідніх прикордонних регіонах України та Польщі. Водночас за показниками фінансово-інвестиційної діяльності та якості адміністративно-управлінського забезпечення відзначається дивергенція.

7. Вагоме значення для поширення конвергентних процесів у транскордонному просторі між Україною та ЄС має характер функціонування та еволюції неформальних інститутів. Це зумовлюється особливо вагомою роллю, яку неформальні інститути традиційно виконують в соціально-економічному розвитку прикордонних регіонів України, включаючи налагодження їх зовнішньоекономічних зв'язків із сусідніми прикордонними регіонами Польщі, Словаччини, Угорщини та Румунії. На основі проведеного експертного дослідження встановлено, що найбільш вагомий вплив на соціально-економічну конвергенцію в українсько-польському транскордонному регіоні мають неформальні інститути-паразити та інститути-коректори, роль яких, проте, є переважно деструктивною. На третьому місці за впливовістю серед неформальних інститутів, на думку експертів, є інститути-замінники, позитивний вплив яких на транскордонну конвергенцію між Україною та Польщею, хоч і не набагато, але переважає негативний.

8. Пріоритетним напрямом стимулювання конвергентних процесів у транскордонному просторі між Україною та ЄС визначено удосконалення інституційного середовища з метою зближення формальних і неформальних інститутів, що діють по різні боки кордону. Вказані інституційні зміни повинні розвиватися у трьох ключових напрямках: формування спільного інституційно-правового поля, активізація діяльності транскордонних інституцій і підвищення якості інституційного забезпечення транскордонних ринків.

9. Невід'ємним елементом інституціоналізації соціально-економічного простору транскордонного регіону з метою поширення конвергенції в його межах є удосконалення інституційного забезпечення розвитку транскордонних ринків. Пріоритетними напрямками інституційних змін, спрямованих на підвищення ефективності функціонування транскордонних ринків є: модернізація ринкової та прикордонної інфраструктури, насамперед з українського боку кордону; сприяння розвитку транскордонного підприємництва; поліпшення інвестиційного клімату на основі використання конкурентних переваг усього транскордонного простору між Україною та ЄС.

10. Враховуючи важливу роль зближення науки і практики у вирішенні проблем транскордонного співробітництва та стимулювання транскордонної конвергенції регіонів, запропоновано активізувати спільну діяльність наукових установ і навчальних закладів України та сусідніх країн-членів ЄС разом із підприємницькими структурами та органами місцевого самоврядування у ключових сферах розвитку відповідного транскордонного простору. Зокрема, окреслено пріоритетні напрями такого зближення у чотирьох основних ланках: фундаментально-методологічній, аналітично-дослідницькій, навчально-методичній та науково-практичній.

11. З погляду сприяння транскордонним конвергентним процесам між Україною та ЄС важливе значення відводиться зближенню рівня фінансової спроможності прикордонних територіальних громад України. У цьому контексті першочергову увагу необхідно приділити завершенню адміністративно-територіальної реформи, розпочатої в Україні на засадах і принципах, якими визначається розвиток місцевого самоврядування в країнах-членах ЄС. Так, з метою підвищення якості фінансового забезпечення відповідних трансформаційних процесів запропоновано низку заходів з поліпшення інвестиційного клімату в українсько-польському транскордонному регіоні. Зокрема, описано алгоритм впровадження системного підходу до розробки інвестиційних пропозицій і проєктів, спрямованих на розвиток українсько-польського транскордонного регіону, за участю органів місцевого самоврядування сусідніх прикордонних регіонів України та Польщі.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. Куцаб-Бонк К. Соціально-економічна конвергенція у транскордонному просторі між Україною та ЄС: тенденції, виклики завдання : монографія / Катажина Куцаб-Бонк ; ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України». – Львів, 2016. – 243 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»).

2. Куцаб-Бонк К. Розвиток економіки сільських територій та адміністративно-територіальна реформа // Адміністративно-територіальний устрій України: методологічні основи та практика реформування : монографія / Віктор Борщевський, Катажина Куцаб-Бонк ; ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України». – Львів, 2016. – 264 с. – С. 72-81. *Особистий внесок*: визначено пріоритетні напрями використання досвіду Польщі щодо розвитку прикордонних сільських територій в умовах здійснення адміністративно-територіальної реформи.

3. Kutsab-Bonk K. Socio-economic potential of a cross-border region in the light of convergence problems / Viktor Borshchewskiy, Katazhyna Kutsab-Bonk / Socio-economic potential of cross-border cooperation. – Lviv: Ivan Franko National University of Lviv, 2016. – 207 p. – P. 7-15. *Особистий внесок*: описано структуроутворюючі ланки транскордонного регіону та їх вплив на стимулювання конвергентних процесів.

4. Kucab-Bąk K. Tworzenie systemu finansowego zabezpieczenia międzyregionalnej i transgranicznej współpracy w związku z integracją Polski z UE (na przykładzie doświadczeń województwa Podkarpackiego i Euroregionu Karpaty / Katarzyna Kucab-Bąk. – Grodno: JurSa Print, 2013. – 289 s.

5. Куцаб-Бонк К. Механізми інституційного забезпечення розвитку транскордонного регіону України і Польщі, інтегрованої з ЄС : монографія / Катажина Куцаб-Бонк. – Гродно : ЮрСаДрук, 2013. – 161 с.

Статті у наукових фахових виданнях України:

6. Куцаб-Бонк К. Перспективи розвитку українсько-польського транскордонного регіону в контексті нових викликів європейської інтеграції / Катажина Куцаб-Бонк // Регіональна економіка. – 2015. – № 4. – С. 143-150*.

7. Куцаб-Бонк К. Бар'єри та потенціал конвергенції соціально-економічного простору українсько-польського транскордонного регіону / Катажина Куцаб-Бонк / Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України [зб. наук. пр.] / НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень». – Львів, 2015. – Вип. 6 (116). – С. 60-63*.

8. Куцаб-Бонк К. Інституційні аспекти конвергенції соціально-економічного простору транскордонного регіону / Віктор Борщевський, Катажина Куцаб-Бонк // Науковий вісник Мукачівського державного університету [зб. наук. пр.]. – Мукачево, 2016. – Вип. 1 (5). – С. 201-206. (Серія «Економіка»)*. *Особистий внесок*: опрацьовано публікації українських і закордонних авторів, присвячені дослідженням соціально-економічного простору регіону.

9. Куцаб-Бонк К. Конвергенція соціально-економічного простору транскордонного регіону між Україною та ЄС в умовах поглиблення європейської інтеграції / Катажина Куцаб-Бонк / Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України [зб. наук. пр.] / НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень». – Львів, 2016. – Вип. 1 (117). – С. 37-40.

10. Куцаб-Бонк К. Формування соціально-економічного простору транскордонного регіону в контексті стимулювання конвергентних процесів / Віктор Борщевський, Катажина Куцаб-Бонк // Науковий вісник Чернівецького університету. – 2016. – Вип. 773-774. – С. 101-105 (Економіка). *Особистий внесок*: досліджено чинники формування соціально-економічного простору транскордонного регіону.

11. Куцаб-Бонк К. Ризики впливу функціонування зони вільної торгівлі з ЄС на українсько-польське аграрне співробітництво: міждержавний і транскордонний аспекти / Віктор Борщевський, Катажина Куцаб-Бонк // Стратегічні пріоритети. – 2016. – № 2. – С.27-33. *Особистий внесок*: здійснено порівняльний аналіз потенціалів розвитку аграрного виробництва в прикордонних регіонах України та Польщі.

12. Куцаб-Бонк К. Соціально-економічний простір транскордонного регіону: механізми формування та чинники конвергенції / Катажина Куцаб-Бонк // Вісник Львівського університету [зб. наук. пр.]. – Львів, 2016. – Вип. 38. – С. 326-332 (Серія міжнародні відносини).

13. Куцаб-Бонк К. Конвергенція соціально-економічного простору транскордонного регіону крізь призму функціонування транскордонних ринків / Катажина Куцаб-Бонк / Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України [зб. наук. пр.] / НАН України. Інститут регіональних досліджень. – 2014. – Вип. 6 (110). – С. 30-38*.

* Статті у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз.

14. Куцаб-Бонк К. Соціально-економічна конвергенція людського потенціалу в контексті розвитку транскордонного регіону / Віктор Борщевський, Катажина Куцаб-Бонк // Регіональна економіка. – 2016. – № 2. – С. 174-180*. *Особистий внесок*: проаналізовано чинники впливу людського потенціалу на поширення транскордонної конвергенції.

15. Куцаб-Бонк К. Інфраструктурне забезпечення конвергенції економіки сільських територій в українсько-польському транскордонному регіоні / Василь Чемерис, Катажина Куцаб-Бонк, Марія Янків // Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З.Гжицького. – Львів, 2016. Т. 18. – № 2 (69). – С. 176-182 (Серія: Економічні науки). *Особистий внесок*: запропоновано пріоритетні напрями розвитку прикордонної інфраструктури з метою конвергенції економіки сільських територій в українсько-польському транскордонному регіоні.

16. Куцаб-Бонк К. Інституційна інфраструктура в системі чинників транскордонної конвергенції регіонів: просторовий і секторальний аспекти / Василь Чемерис, Катажина Куцаб-Бонк // Науковий вісник НЛТУ України. [зб. наук. пр.]. – Львів, 2016. – Вип. 26.6. – С. 218-225 (Серія економічна)*. *Особистий внесок*: досліджено просторовий аспект впливу інституційної інфраструктури на розвиток транскордонної конвергенції.

17. Куцаб-Бонк К. Інституціоналізація транскордонних конвергентних процесів у контексті європейської інтеграції України / Катажина Куцаб-Бонк // Науковий вісник Ужгородського університету [зб. наук. пр.]. – Ужгород, 2016. – Вип. 2 (48). – С. 137-142 (Серія «Економіка»).

18. Куцаб-Бонк К. Конвергенція в економічному просторі українсько-польського транскордонного регіону: проблеми та засоби їх подолання / Катажина Куцаб-Бонк // Економічний простір. – 2016. – № 111. – С. 5-14*.

19. Куцаб-Бонк К. Транскордонні аспекти соціально-економічної конвергенції регіонів: євроінтеграційний контекст / Катажина Куцаб-Бонк // Актуальні проблеми міжнародних відносин [зб. наук. пр.]. – Київ : КНУ ім. Т. Шевченка, 2016. – Вип. 128. – С. 125-138.*

20. Куцаб-Бонк К. Інноваційні важелі стимулювання транскордонної конвергенції між Україною та ЄС / Катажина Куцаб-Бонк // Інноваційна економіка. – 2016. – № 7-8 (64). – С. 18-22.

21. Куцаб-Бонк К. Інституційні чинники транскордонної конвергенції в умовах сучасного етапу європейської інтеграції України / Катажина Куцаб-Бонк // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». – 2016. – № 2 (30). – С. 14-18 (Серія «Економіка»).

22. Куцаб-Бонк К. Прикордонна торгівля і транскордонна конвергенція: взаємний вплив на тлі сучасних викликів європейської інтеграції України / Віктор Борщевський, Катажина Куцаб-Бонк // Вісник ЛТЕУ. [зб. наук. пр.]. – Львів, 2016. – Вип. 51. – С. 188-192 (Економічні науки). *Особистий внесок*: проаналізовано особливості прикордонної торгівлі між Україною та Польщею на сучасному етапі європейської інтеграції.

23. Куцаб-Бонк К. Маркетинг прикордонних сільських територій України як чинник їх розвитку та стимулювання конвергенції в спільному транскордонному просторі з ЄС / Катажина Куцаб-Бонк, Ірина Кравців // Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – 2016. – № 3 (7). – С. 75-84. *Особистий внесок*: окреслено пріоритетні напрями використання маркетингу сільських територій з метою стимулювання транскордонної конвергенції.

24. Куцаб-Бонк К. Фінансово-економічні важелі стимулювання транскордонної конвергенції між Україною та ЄС / Катажина Куцаб-Бонк // Вісник Львівського університету [зб. наук. пр.]. – Львів, 2016. – Вип. 53. – С. 135-143 (Серія «Економіка»).

25. Куцаб-Бонк К. Децентралізація влади як засіб стимулювання конвергенції в українсько-польському транскордонному регіоні / Віктор Борщевський, Катажина Куцаб-Бонк // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України [зб. наук. пр.] / НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень». – Львів, 2016. – Вип. 5 (121). – С. 26-30*. *Особистий внесок*: запропоновано засоби стимулювання транскордонної конвергенції в умовах проведення в Україні адміністративно-територіальної реформи.

26. Куцаб-Бонк К. Інституційна пастка транскордонної дивергенції: причини формування та засоби усунення / Віктор Борщевський, Катажина Куцаб-Бонк // Регіональна економіка. – 2016. – № 4. – С. 108-117*. *Особистий внесок*: адаптовано положення теорії інституційних пасток до проблематики транскордонного співробітництва.

Статті у наукових виданнях інших держав:

27. Kucab-Bąk K. Polsko-rosyjska współpraca międzyregionalna i transgraniczna – uwagi ogólne / Transgraniczność jako czynnik rozwoju regionu (na przykładzie województwa Podlaskiego) / Aleksander Maksimczuk, Katarzyna Kucab-Bąk, Marta Maksimczuk, Hanna Chapkousya. – T. I „Szanse i zagrożenia rozwoju współpracy wschodnich regionów przygranicznych” / Red: Aneta Ejsmont, Katarzyna Kucab-Bąk, Iwona Przychocka. – Suwałki: Wyd-wo Uczelniane PWZS im. Prof. Edwarda F. Szczepanika w Suwałkach, 2014. – S. 263-278. *Особистий внесок*: досліджено теоретичні засади розвитку транскордонного співробітництва регіонів.

28. Kucab-Bąk K. Bezpieczeństwo rynku pracy w obszarach transgranicznych / Problemy i uwarunkowania rozwoju ekonomicznego obszarów transgranicznych. Praca zbiorowa pod red. J. Oleński, R. Weryńska / Katarzyna Kucab-Bąk. – Jarosław: Wyd-wo Państwowej Wyższej Szkoły Techniczno-ekonomicznej im. Bronisława Markiewicza w Jarosławiu, 2014. – S. 133-143.

29. Kucab-Bąk K. Integration of ICT environment as a prerequisite of economic cooperation in trans-border economies / Trans-border economies-new chalanges of regional development in democratic world / Pod red. M. Cierpiął-Wolan, J. Oleński, W. Wierzbieniec / Róża Weryńska, Katarzyna Kucab-Bąk. – Jarosław, 2013. – S. 109-120.

Особистий внесок: проаналізовано механізми активізації транскордонного співробітництва в умовах поглиблення європейської інтеграції.

30. Kucab-Bąk K. Efektywność wykorzystania pomocy z Europejskiego Funduszu Społecznego w programach organizowanych przez Powiatowy Urząd Pracy w Jarosławiu / Nierówności Społeczne a wzrost gospodarczy. – Zeszyt 27 / Róża Weryńska, Katarzyna Kucab-Bąk. – Rzeszów: Uniwersytet Rzeszowski, Katedra Teorii Ekonomii Stosunków Międzynarodowych. – S.200-212. *Особистий внесок*: досліджено вплив фінансових важелів на стимулювання економічного розвитку прикордонних регіонів.

Статті в інших виданнях:

31. Куцаб-Бонк К. Міжсекторний діалог як інструмент формування спроможних громад та впровадження ефективного територіального управління / Віктор Борщевський, Андрій Залужний, Катажина Куцаб-Бонк, Ірина Кравців, Ірина Куропась, Орест Микита. – Яворів: Ліга-Пресс. – 2016. – 80 с. *Особистий внесок*: досліджено сучасні інструменти підвищення ефективності управління прикордонними регіонами.

32. Куцаб-Бонк К. Конвергенція в українсько-польському транскордонному регіоні: науково-аналітична доповідь / Віктор Борщевський, Христина Притула, Катажина Куцаб-Бонк. – Львів : ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України», 2017. – 108 с. *Особистий внесок*: здійснено аналіз альфа-, бета, та парної структурно-економічної конвергенції в українсько-польському транскордонному регіоні.

Тези доповідей та матеріали науково-практичних конференцій:

33. Куцаб-Бонк К. Транскордонний простір як об'єкт дослідження конвергентних процесів / Катажина Куцаб-Бонк / Регіональні проблеми розвитку територіальних систем: теорія, практика, перспективи : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – Ужгород: Вид-во «ФОП Сабов А.М.», 2016. – Ч. 3. – С. 10-13.

34. Куцаб-Бонк К. Конвергенція транскордонного простору між Україною та ЄС в умовах нових викликів глобалізації / Катажина Куцаб-Бонк / Глобалізаційні процеси в розвитку національних економік : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – Ч. 1. – Тернопіль: Крок, 2016. – С. 185-187.

35. Куцаб-Бонк К. Нарощування соціально-економічного потенціалу транскордонного регіону в умовах ринкової конвергенції / Віктор Борщевський, Катажина Куцаб-Бонк / Соціально-економічний потенціал транскордонного співробітництва : матеріали між нар. наук.-практ. конф. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2016. – 186 с. – С. 10-12. *Особистий внесок*: досліджено вплив конкурентної політики ЄС на розвиток транскордонних регіонів.

36. Куцаб-Бонк К. Транскордонна конвергенція регіонів: феноменологія та перспективи / Віктор Борщевський, Катажина Куцаб-Бонк / Транскордонне співробітництво: ключові ідеї та перспективи : матеріали ХХІІІ міжнар. наук.-практ.

конф., 20-22 травня 2016 р. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т., 2016. – 172 с. – С. 19-20. *Особистий внесок*: досліджено категоріальний апарат, пов'язаний із проблематикою транскордонної конвергенції регіонів.

37. Куцаб-Бонк К. Угода про асоціацію як чинник конвергенції соціально-економічного простору між Україною та ЄС / Віктор Борщевський, Катажина Куцаб-Бонк / Мега-тренди світового розвитку та економічні перспективи України : матеріали міжнар. конф. – К: КНУ імені Тараса Шевченка, 2016. – 196 с. – С. 20-21. *Особистий внесок*: адаптовано положення теорії транскордонної конвергенції до проблем розвитку транскордонного співробітництва між Україною та ЄС.

АНОТАЦІЯ

Куцаб-Бонк К. Конвергенція у соціально-економічному просторі транскордонного регіону в умовах європейської інтеграції. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. – ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України». – Львів, 2017.

У дисертації досліджено теоретико-методологічні основи та прикладні аспекти поширення конвергенції в соціально-економічному просторі транскордонного регіону в умовах європейської інтеграції. Висвітлено особливості формування та розвитку транскордонних регіонів у взаємозв'язку з активізацією конвергентних процесів у їх межах. Виокремлено основні елементи соціально-економічного простору транскордонного регіону та проаналізовано їх вплив на стимулювання конвергенції між суміжними прикордонними територіями різних держав.

Здійснено аналіз соціально-економічного розвитку сусідніх прикордонних регіонів України та Польщі з метою виявлення конвергентних тенденцій у процесі активізації транскордонного співробітництва між ними. Виявлено переважаючий тип конвергенції та основні деструктивні чинники, що обмежують конвергентні процеси в українсько-польському транскордонному регіоні.

Охарактеризовано інституційні чинники стимулювання конвергенції в соціально-економічному просторі українсько-польського транскордонного регіону. Зокрема доведено, що вагому роль на сучасному етапі європейської інтеграції відіграють інституційно-правове забезпечення та інституційно-організаційна підтримка транскордонного співробітництва. Встановлено, що основним деструктивним інституційним феноменом є інституційна пастка транскордонної дивергенції, яка блокує поширення конвергентних процесів у межах досліджуваного транскордонного регіону.

Обґрунтовано основні напрями удосконалення регіональної політики, спрямованої на стимулювання конвергенції у соціально-економічному просторі українсько-польського транскордонного регіону на сучасному етапі європейської

інтеграції. Доведено пріоритетність інституційних і фінансово-економічних механізмів зближення прикордонних регіонів України та Польщі, у тому числі на основі подальшої децентралізації влади з українського боку кордону. Запропоновано систему заходів суспільно-психологічного стимулювання транскордонної конвергенції та впровадження основ економіки знань в процесі економічного розвитку транскордонних регіонів, які об'єднують сусідні прикордонні території України та країн-членів ЄС.

Ключові слова: транскордонна конвергенція, транскордонний регіон, соціально-економічний простір транскордонного регіону, європейська інтеграція.

АННОТАЦІЯ

Кущаб-Бонк К. Конвергенция в социально-экономическом пространстве трансграничного региона в условиях европейской интеграции. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.05 – развитие продуктивных сил и региональная экономика. – ГУ «Институт региональных исследований имени М.И. Долишнего НАН Украины». – Львов, 2017.

В диссертации исследованы теоретико-методологические основы и прикладные аспекты распространения конвергенции в социально-экономическом пространстве трансграничного региона в условиях европейской интеграции. Раскрыты особенности формирования и развития трансграничных регионов во взаимосвязи с активизацией конвергентных процессов в их пределах. Выделены основные элементы социально-экономического пространства трансграничного региона и проанализировано их влияние на стимулирование конвергенции между сопредельными приграничными территориями различных государств.

Осуществлен анализ социально-экономического развития соседних приграничных регионов Украины и Польши с целью выявления конвергентных тенденций в процессе активизации трансграничного сотрудничества между ними. Выявлен преобладающий тип конвергенции и основные деструктивные факторы, ограничивающие конвергентные процессы в украинско-польском трансграничном регионе.

Охарактеризованы институциональные факторы стимулирования конвергенции в социально-экономическом пространстве украинско-польского трансграничного региона. В частности доказано, что весомое значение на современном этапе европейской интеграции имеют институционально-правовое обеспечение и институционально-организационная поддержка трансграничного сотрудничества. Установлено, что основным деструктивным институциональным феноменом является институциональная ловушка трансграничной дивергенции, которая блокирует распространение конвергентных процессов в пределах исследуемого трансграничного региона.

Обоснованы основные направления совершенствования региональной политики, направленной на стимулирование конвергенции в социально-

экономическом пространстве украинско-польского трансграничного региона на современном этапе европейской интеграции. Доказана приоритетность институциональных и финансово-экономических механизмов сближения приграничных регионов Украины и Польши, в том числе на основе дальнейшей децентрализации власти с украинской стороны границы. Предложена система мероприятий общественно-психологического стимулирования трансграничной конвергенции и внедрения основ экономики знаний в процессе экономического развития трансграничных регионов, которые объединяют соседние приграничные территории Украины и стран-членов ЕС.

Ключевые слова: трансграничная конвергенция, трансграничный регион, социально-экономическое пространство трансграничного региона, европейская интеграция.

SUMMARY

Kucab-Bonk K. Convergence in socio-economic space of cross-border region under the conditions of European integration. – Manuscript.

The thesis for obtainment of scientific degree of PhD in economics by specialty 08.00.05 – productive forces development and regional economy. – SI «Institute of Regional Research named after M. I. Dolishniy of the NAS of Ukraine». – Lviv, 2017.

The thesis dwells on theoretical and methodological foundations and practical aspects of convergence expansion in social and economic space of cross-border region under the conditions of European integration. The peculiarities of forming and development of cross-border regions in connection with activation of convergence processes within their limits are outlined. Major elements of socio-economic space of cross-border region are defined and their influence on convergence stimulation between the adjacent border territories of different countries is analyzed.

The fact that the parameters, which reflect the level of socio-economic convergence in cross-border region, should be examined in quantitative and qualitative dimensions is explained. The need for the top-priority consideration of such parameters as economic entities' activity, economy innovative development level, institutional environment quality, life quality and quality of human and social capital is emphasized.

Major factors and fields of forming and development of cross-border region's socio-economic space are outlined. In particular, priority directions of cross-border convergence processes' expansion to humanitarian, information, management, financial and market fields are highlighted.

Socio-economic development of neighbouring border regions of Ukraine and Poland is analyzed in order to detect convergence tendencies in the process of cross-border cooperation activation between them. Sigma-convergence and correlative structural and economic convergence were detected in the research period. Currency fluctuations, insufficient investment climate and existing gaps in the mechanism of cross-border markets' functioning are defined as the destructive factors that restrict convergence processes in Ukrainian-Polish cross-border region.

Institutional factors of convergence stimulation in social and economic space of Ukrainian-Polish cross-border region are characterized. In particular, the fact that institutional and legal maintenance and institutional and organizational support of cross-border cooperation play an important role at current stage of European integration is proved.

The institutes that influence the expansion of convergence in cross-border region between Ukraine and the EU are systematized. In particular, at current stage of European integration such institutes are the following: institutes-correctors, institutes-substitutes, institutes-parasites, institutes-manipulators and institutes-rudiments.

Institutional trap of cross-border divergence is defined as the major destructive institutional phenomenon, which blocks expansion of convergence processes within the cross-border region under research. It emerges on the ground of rooting of the range of dominating institutional dysfunctions, in particular institutional vacuum and institutes' mutation.

The abovementioned institutional trap limits the capacity of social and economic convergence in Ukrainian-Polish cross-border region. It finds the most vivid manifestation in expansion of illegal border trade forms and reduction of human and social capital quality at adjacent border regions of Ukraine and Poland.

Major directions of regional policy improvement, directed at convergence stimulation in social and economic space of Ukrainian-Polish cross-border region at current stage of European integration are explained. Priority of institutional and financial and economic mechanisms of Ukrainian and Polish border regions' convergence is proved, including on the basis of further authorities decentralization on Ukrainian side of the border. The system of activities in order to socially and psychologically stimulate cross-border convergence and to introduce the knowledge economy basics in the process of economic development of cross-border regions, which combine neighbouring border territories of Ukraine and EU member states, is suggested.

Recommendations for state authorities and local self-governance of border territories covered by Ukrainian-Polish cross-border region are developed. In particular, activities on improvement of regional management efficiency and reduction of transaction costs in the process of cross-border cooperation activation are suggested.

Key words: cross-border convergence, cross-border region, social and economic space of cross-border region, European integration.

Підписано до друку 26.04.2017 р. Формат 60x90/16.
Папір ксероксний. Друк на різнографі. Гарнітура Times New Roman.
Умов. друк. арк. 1,9. Наклад 100 прим. Зам. №8.
Друк: ПП «Арал»
Свідоцтво: серія А01 №21230 від 18.06.2007 р.
Державна реєстрація 09.09.1998 р.
м. Львів, вул Козельницька, 4
Тел: (050) 371-62-80